SOSYAL POLİTİKA ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY STUDIES

ERİŞİLEBİLİRLİK ÖZEL SAYISI CİLT-2 ARALIK 2020 T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI HAKEMLİ DERGİSİ

SOSYAL POLİTİKA ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Hakemli Araştırma Dergisi

Sahibi
T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adına
Meriç ÜNVER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Emre TÖRE

Yönetim ve İletişim
Eskişehir Yolu Söğütözü Mahallesi 2177. Sokak No: 10/A
Çankaya – ANKARA
e-posta: spcdergisi@ailevecalisma.gov.tr
web: http://dergipark.gov.tr/spcd

Yayın Türü
Yaygın Süreli Yayın

ISSN
2148-9424

E-ISSN
2651-4265

Grafik Tasarım / Uygulama
Hüseyin DEDE

Yapım
Artı6 Medya Reklam Matbaa Ltd. Şti.
Özveren Sokak No:13/A Demirtepe - Kızılay /ANKARA
Tel: 0312 229 37 41 - 42

Baskı Adedi
600

Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi'nde Yayımlanan yazılardaki görüşler yazarına aittir.
© Her hakkı saklıdır. Dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere kullanma ve çoğaltılma hakları sadece Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına aittir. Yazılı ön izin olmaksızın yazıların tamamının ya da bir bölümünün çoğaltılması yasaktır.

Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi üç (3) ayda bir yayımlanır.

TUBİTAK ULAKBİM TR Dizin tarafından dizinlenmektedir.

SOSYAL POLİTİKA ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY STUDIES

ERİŞİLEBİLİRLİK ÖZEL SAYISI CİLT-2 ARALIK 2020 T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI HAKEMLİ DERGİSİ

EDİTÖR

Dr. Olgun GÜNDÜZ

EDİTÖR YARDIMCISI

Bengü ÇIKRIK ERKEN

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Emre TÖRE

YAYIN KURULU

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ALPAYDIN * Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Fatih AYSAN * İstanbul Şehir Üniversitesi
Doç. Dr. Harun CEYLAN * Yalova Üniversitesi
Dr. Öğr. Üye. Nergis DAMA * Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üye. Zeki KARATAŞ * Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üye. Aslıhan NİŞANCI * 29 Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. M. Merve ÖZAYDIN * Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK * İstanbul Üniversitesi

DANIŞMA KURULU

Doç. Dr. Emrah AKBAŞ * Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK * Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf ALPER * Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Tuncay ERGENE * Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU * Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Sedat MURAT * İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR * On Yedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Emine ÖZMETE * Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL * Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Hür Mahmut YÜCER * Sağlık Bilimleri Üniversitesi

*Bu sayfada yer alan isimler soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

BİLİMSEL YAZIŞMA
Makaleler ile ilgili tüm soru ve yazışmalarınız için:
Bengü ÇIKRIK ERKEN
e-posta:spcdergisi@ailevecalisma.gov.tr

İÇİNDEKİLER

Aktif Yaşlanma Bağlamında Yaş Dostu Kent Kavramı
The Concept of Age Friendly City in The Context Of Active Ageing 211
Betül TAMKOÇ, Ömer Faruk BİLGİN
Araştırma Makalesi

Fiziksel Engelli Bireyler için Toplu Taşımaya Yönelik Erişilebilirlik Stratejileri
Accessibility Strategies of People With Physical Disability For Public Transportation 227
Nergis ÖZİSPA, Gamze ARABELEN
Derleme

Engelli Bireylerin Adalete Eşit Erişilebilirlik Konusunun İncelenmesi: Van İli Örneği
An Investigation of Equal Accessibility to Justice For Individuals With Dısabilities:
the Case of Van Province 249
Abdurrahman MENGİ
Araştırma Makalesi

Konya Mevlana Kültür Merkezinin Erişilebilirlik Açısından Değerlendirilmesi
Assesment of Konya Mevlana Cultural Center With Respect To Accesibilty 285
Hatice Derya ARSLAN, Sümeyye Merve ACAR
Araştırma Makalesi

Bankacılık ve Finansal Hizmetlere Erişim Göstergelerinin İncelenmesi:
Afyonkarahisar İli Örneği
Analysis of Bankıng and Financial Services Access Indicators: Case Of Afyonkarahisar 327
Hatice Nur GERMİR
Araştırma Makalesi

Tekerlekli Sandalye Kullanan Engellilerin Sosyal Hayata Katılımında En Büyük
Engel; Yapılı Çevrede Yaşanan Problemler ve Çözüm Önerileri
The Biggest Obstacle To Social Engagement Of Disabled People Using Wheelchairs;
Problems in the Built Environment and Recommendations For Solutıons 357
Ali MÜLAYİM, Gökben PALA AZSÖZ
Araştırma Makalesi

Evrensel Tasarım Kapsamında Herkes İçin Erişilebilir Tasarım
Accessible Design For All Within the Scope of Universal Design 383
İrem ZEYREK ÇEPEHAN, Ebru GÜLLER
Araştırma Makalesi

Kentsel Kamusal Açık Mekânların Engelliler Tarafından Kullanımının
Ankara, Çankaya Örneğinde İrdelenmesi
Examination on Using of Urban Public Open Spaces By Disabled People
in Case of Ankara, Çankaya 411
Nurşen YILMAZ, Erdal Onur DİKTAŞ
Araştırma Makalesi

SOSYAL POLİTİKA ÇALIŞMALARI DERGİSİ
ERİŞİLEBİLİRLİK ÖZEL SAYISI CİLT-2 ARALIK 2020 ISSN: 2148-9424
Araştırma Makalesi

KENTSEL KAMUSAL AÇIK MEKÂNLARIN ENGELLİLER TARAFINDAN KULLANIMININ ANKARA, ÇANKAYA ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ

Nurşen YILMAZ [1]

Erdal Onur DİKTAŞ [2]

Öz

Kentleşmenin demokratik bir gereği de ortak kullanım alanlarının toplumdaki tüm bireylerin kullanımına eşit ölçüde erişilebilir olmasının sağlanmasıdır. Ancak özellikle ülkemizde, bu yönde mekâna aktarılmaya çalışılan uygulamaların yetersizliği, kentteki yoğun kullanımların olduğu alanlarda daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada Ankara ilinde, önemli bir nüfusun ve kamusal mekân kullanımının bulunduğu bölgelerde özellikle ortopedik ve görme engellilere yönelik düzenlemelerdeki durum incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla il merkezinde yer alan, ilin en yüksek nüfusuna sahip Çankaya ilçesinde Aydınlar, Emek ve Kızılay mahalleleri örnek alanlar olarak seçilmiştir. Söz konusu mahallelerde, 2016 ve 2019 yıllarında, kamusal mekanlarda yapılan görsel saptamalar, yüz yüze görüşmeler, belirlenen alanların engelli kullanımına yönelik durumları öncelikle ortaya konulmuştur. Daha sonra belirlenen ölçütler ve puanlamalar yoluyla engelli kullanıma uygunluk mahalle bazında değerlendirilmiştir. Bu niteliksel ve niceliksel değerlendirmeler sonucunda üç mahalle arasında Aydınlar Mahallesinin algılanabilir, kullanışlı ve güvenilir fiziksel düzenlemeleriyle gerek engelli gerek engelli olmayan bireylerin kullanımına en uygun kentsel yaşam alanı olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Dezavantajlı Gruplar, Engellilik, Ankara'da Engellilik, Erişilebilirlik ve Kamusal Mekân*

[1] Yüksek Şehir Plancısı, Nurşen YILMAZ, E-Posta: nursenyilmaz8@gmail.com ORCID: 0000-0003-1224-9033

[2] Doç. Dr. Erdal Onur DİKTAŞ, Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, E-Posta: erdal.diktas@deu.edu.tr ORCID: 0000-0001-5372-7666

YILMAZ, N., DİKTAŞ , E. (2020). Kentsel Kamusal Açık Mekânların Engelliler Tarafından Kullanımının Ankara, Çankaya Örneğinde İrdelenmesi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, "Erişilebilirlik" Özel Sayısı Cilt 2, 411-468. DOI: 10.21560/spcd.vi.818582

EXAMINATION ON USING OF URBAN PUBLIC OPEN SPACES BY DISABLED PEOPLE IN CASE OF ANKARA, ÇANKAYA

Abstract

A democratic requirement of urbanization is to ensure that common areas are equally accessible to all individuals in the society. However, especially in our country, the inadequacy of the practices that are tried to be transferred to the space in this direction becomes more prominent in areas where there is intensive use in the city. In this study, the situation in the regulation of orthopedic and visually impaired people in Ankara, in areas with a significant population and public space use, was tried to be examined. For this purpose, Aydınlar, Emek and Kızılay neighborhoods in Çankaya district, which is in the city center and has the highest population of the province, were selected as sample areas. Visual determinations made in public spaces, face-to-face interviews, and the conditions of the disabled use of the designated areas in the said neighborhoods in 2016 and 2019 were primarily revealed. Later, the eligibility for use with disabilities was evaluated based on the neighborhood through the determined criteria and scoring. As a result of these qualitative and quantitative evaluations, it has been concluded that Aydınlar District is the most suitable urban living space for the use of both disabled and non- disabled individuals with its perceptible, convenient and reliable physical arrangements.

Keywords: Disadvantaged Groups, Disability, Disability in Ankara, Accesibility and Public Spaces

GİRİŞ

1. Genel Bağlam ve Çalışmanın Amacı

Kentleşme sürecinin sağlıklı bir biçimde gelişmemesi sonucunda ortaya çıkan temel sorunlardan biri de dezavantajlı gruplar ve bunların gereksinimlerinin karşılanmasında yaşanan güçlüklerdir. Söz konusu gruplar işsizler, yoksullar, eğitimsizler, sosyal güvenliği olmayanlar, evsizler, ayrımcılığa uğrayan sosyal gruplar, bağımlılar, engelliler, çocuklar ve yaşlılar gibi kişileri kapsarlar. Bu grupların içinde yer alan kişiler, eğitim olanağı bulamadığı için işsiz olma ve bu nedenle sosyal güvencesinin olmaması gibi, aynı anda birkaç niteliğe birden sahip olabilirler. Böylesi bir bileşik durumda söz konusu bireyler kentsel yaşamdan dışlanmanın farklı veçheleriyle de yüz yüze gelmek zorunda kalırlar. Dezavantajlı gruplar içinde önemli bir orana sahip olan engelliler bu tip bileşik sorunlarla baş etmek zorunda kalan bir kesim olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Engelli bireyler, yukarıda dile gelen sosyal, ekonomik dezavantajlı durumların yanı sıra kentsel mekânda, gündelik yaşantılarını sürdürmek konusunda da önemli güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Özellikle ortopedik ve/ya görme engelli bireylerin mekanların fiziksel koşullarından yoğun biçimde etkilendikleri, ciddi bir erişim sorunu yaşadıkları görülmektedir. Mekân organizasyonu alanında mimarlık, kentsel tasarım, şehir planlama gibi disiplinlerin bu fiziksel koşulların üretilmesindeki rolü düşünüldüğünde söz konusu engellerin en aza indirilmesi konusunda gerek kuramsal gerek kılgısal alanda çalışmaların artması son derece önem taşımaktadır. Bu alanda yapılacak çalışmaların, sorun alanına ait veriyi ilgili alandan doğrudan edinmesi ve benzer çalışmalar ile ortak bir veri tabanının oluşmasına katkıda bulunması da çözüm sürecini hızlandıracak etmenlerden biri olacaktır.

Kalıcı engellilik bir yana, kısa süreli hafif engellilik durumunda dahi uygun yapılı çevre oluşturulmadığında, konutunda bile yaşamakta zorlanan engelliler, erişim zorlukları nedeniyle temel kamusal hizmetler olan sağlık, eğitim, rehabilitasyon hizmetlerinden yeterince yararlanamamakta, sportif ve kültürel etkinliklere katılamamakta, park ve bahçelerde vakit geçiremeyerek süregiden toplum hayatından kopuk biçimde yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadır.

Bu durumun aşılması süreci elbette öncelikle toplumsal bazda, engelli insanların toplumun "ayrı" bir kesimi olmaktan çok "bütünleşmiş" bir parçası olduğunun kabul edilmesi ve kentsel yaşama katılım anlamındaki gereksinmelerinin "engelli" olmaktan çok, duyarlıklı "insan gereksinmeleri" biçiminde ele alınmasını, tasarımın insanların tümünü kapsayan "bütünleştirici", "ayrımsız" bir işleyiş anlayışı olmasını getirmektedir (Koç, 2001, s. 52).

Söz konusu anlayışı geliştirebilecek kuramsal ve kılgısal çalışmalar, özellikle yerel koşullarda, sınırlı da olsa üretilmektedir. Çalışmamız için öncül olabileceklerden bazılarına hızlı bir bakış atılmasında yarar olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede şehir ve bölge planlama alanında yapılan çalışmalardan biri olan 'engelli insanlar için kentsel tasarım' (Gökçen, 1999) engelli bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda dış mekânların tasarım standartlarının ve ölçülerinin belirlenmesi, seçilen alanların bu standartlara göre tekrar tasarımını içermektedir.

Erkesim'in 1999 yılında yaptığı 'özürlüye uygun açık alan tasarımı ve kullanımlarının değerlendirilmesi" adlı çalışmada, İstanbul'da engelli hareketine yönelik tasarımların araştırılması, dünya ve çalışma alanı bazında örneklerin ve uygulanabilirliklerin değerlendirilmesi, buna bağlı olarak yapılan anketlerle engelli ihtiyaçlarına yönelik çözüm önerilerinin ortaya konulması şeklindedir.

Yavaş (2002) tarafından yapılan 'özürlülerin kentsel mekânda hareketliliği' adlı çalışmada amaç, engelli bireylerle yapılan anketler sonucu özürlü kişilerin kentsel mekânda karşılaşılan engellerin saptanması ve kullanıma uygun tasarımların araştırılması, yurt dışı örneklerin ortaya konulması ve sonuçların değerlendirilmesi şeklindedir. Toplam yüz kişiye uygulanan anketler, bedensel ve görme engellilerle sınırlandırılmıştır.

Bir diğer örnek ise 'kentsel yaya mekanlarındaki tüm kullanıcılar için karar-destekli bir tasarım modeli önerisi olan "Ankara kent merkezi örneklemesi' (Polat, 2002) adlı çalışmadır. Bu çalışmada engelli bireylerin mekânsal erişebilirliğine dair gereksinimlerinin saptanmasına yönelik bir yöntem geliştirilmiştir.

Peyzaj mimarlığı alanında Karaelmas (1998) tarafından yapılan Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Saray Rehabilitasyon Merkezi dış mekân planlaması' adlı çalışmada belirtilen alanlarda yapılacak planlama çalışmaları ile yaratılan/geliştirilecek/yaratılacak aktivite alanlarıyla çocukların bedensel, zihinsel ve sosyal yönden gelişmesinin sağlanmasına yönelik değerlendirmeler ortaya konulmuştur.

Bir diğer araştırma ise 'peyzaj düzenlemelerinde özürlülerin kullanımları ile ilgili sorunların saptanması' (Bekiroğlu, 2002) adlı çalışmadır. Çizimlerle desteklenerek aktarılmaya çalışılan kentsel dış mekanlarda engellilerin kullanımına yönelik çözüm önerileri ile birlikte, seçilen alanda sahil bandını kullanan ve yaşayan engelli bireylerin, demografik yapılarının, gereksinimlerinin ve karşılaştıkları sorunlarının belirlenmesi amacıyla anket çalışması yapılarak sonuçlar değerlendirilmiştir.

Yıldız (2003) tarafından ortaya konulan 'engelliler için dış mekân tasarım özellikleri' adlı çalışmada ise, engellilerin gereksinimleri doğrultusunda kentsel alanlar ele alınarak tasarım standartları belirlenmiş ve değişik engelli gruplarının bu alanları kullanımları için ortak tasarım çözümleri önerilmiştir.

Engellilere yönelik standartların kente yansımasına yönelik olarak yapılan 'engellilere yönelik İzmir ili Bornova ilçesi örneğinde kentsel yeşil alan standartlarının irdelenmesi' (Keskin, 2011) adlı çalışma, seçilen alanda bulunan yeşil alanlardaki fiziksel düzenlemelerin, anket çalışmaları ışığında sonuçlarının değerlendirilmesi ve önerilerin sunulması şeklindedir.

Erişebilirlik konusunda yapılan çalışmalardan biri olan 'Ankara Dikmen Vadisi Parkı, Göksu Parkı ve Can Yücel Parkı örneklerinde parkların erişebilirlik açısından irdelenmesi' (Gündoğdu, 2019) kapsamında, çalışma alanında farklı özelliklerde seçilen üç parkın; fiziki mekâna ulaşma, mekânı kullanma ve mekândan ayrılma konularında, erişebilirlik ve donatı elemanları açısından sınırlılıkları, yerinde yapılan gözlemler ile yasa ve yönetmelikler çerçevesinde irdelenmiştir. Elde edilen veriler ışığında parklarda engellilerin rahat hareket edebilmelerine yönelik öneriler getirilmiştir.

Bu araştırmanın amacı da yukarıda dile getirilen anlayış ve çalışmalar paralelinde, engelli bireylerin kamusal açık mekanlarda karşılaştıkları erişilebilirlik sorunlarının, Ankara İli, Çankaya İlçesinde yoğun kamusal

mekan kullanımına sahip üç örnek mahallede ele alınarak, ilgili mevzuat ve uluslararası düzenlemelere referanslarla, gerek niteliksel gerek niceliksel olarak değerlendirilmesidir.

2. Çalışmanın Sorun Alanı ve Değerlendirme Yöntemi

Çalışmada inceleme alanı olarak, Türkiye'nin en büyük ikinci nüfusa sahip ili olan Ankara (TÜİK, 2020) ve ilde en büyük nüfusa sahip olan Çankaya ilçesi seçilmiştir (URL 1). Ankara'nın kalbi konumunda bulunan Çankaya ilçesi, nüfus ve sosyo-ekonomik yapı açısından belki de Ankara'nın en zorlu ilçesi durumundadır. Gündüz nüfusu gece nüfusunun iki katının üzerine çıkan, merkezî iş alanlarını bünyesinde barındıran, Ankara'nın iş ve istihdam merkezi konumundaki Çankaya ilçesi bu zorlu durumu derinden yaşamaktadır. Yerleşik nüfusun gelir ve eğitimi yüksek olsa da giderek yaşlanan bir portre çizerken, sunulan hizmetleri nüfusun bu özelliklerini dikkate alarak verebilmek ama aynı zamanda da gündüz vakti Ankara'nın çeşitli ilçelerinden gelenlerin de ihtiyaçlarını karşılayabilmek büyük önem taşımaktadır (Şahin, 2019). Burada dile getirilen ve engelli olmamakla birlikte, dezavantajlı grupların içinde yer alan yaşlı nüfusun Çankaya ilçesinde görece fazla olması dahi fiziksel mekânın erişilebilirlik açısından analizini gerekli kılan etkenlerden birisidir.

Çankaya ilçesinde ise Aydınlar, Emek ve Kızılay mahalleleri incelenmiştir. Seçilen üç mahallenin ortak özelliği, başta Kızılay olmak üzere, sağlık, eğitim, ulaşım gibi başlıca temel ihtiyaçların karşılanabilme olanaklarının yüksekliğidir. Emek Mahallesi Ankara Şehirlerarası Otobüs Terminali (A.Ş.T.İ.) gibi önemli bir ulaşım düğümü ile birlikte Bahçelievler mevkiiyle sosyo-kültürel aktivitelerin bütünleştiği bir merkez niteliğindedir. Aydınlar Mahallesi'nde sağlık, ticaret, konut alanlarının Dikmen bölgesinde bir arada bulunmaktadır. Kızılay Mahallesi ulaşım, sağlık, ticaret, eğitim gibi çok temel ihtiyaçları aynı anda karşılayan bir merkezdir.

Söz konusu mahalleler içerisinde konut alanları, ticari birimler, ulaşım noktaları, sağlık hizmetleri gibi başlıca yaşamsal faaliyetlerin yoğun olarak gerçekleştiği mekanlar ve güzergahlar saptanmıştır. Buralarda önemli noktalar işaretlenmiş, güzergâhlar üzerinde erişilebilirliğe yönelik değerlendirmeler gerek görsel materyaller, gerek yüz yüze görüşmeler yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Güzergâh başlangıç ve bitiş noktası olarak önemli yerler

seçilerek, güzergâhların mesafeleri, güzergâh boyunca erişilen diğer yerler, değerlendirme unsurları olarak belirlenmiştir.

Verilerin analiz edilmesi aşamasında, konum bilgisi alan mobil cihazlar, konum üzerindeki görsellerin dijital ortamlara aktarımı, engelli kullanıma uygunluk durumlarının (olumlu- olumsuz) haritalar üzerinde işaretlenmesi, değerlendirme ölçütleri, ölçütlerin puanlanması gibi değerlendirme yöntemleri elde edilen yazılı-görsel materyallerle güçlendirilmiştir. Mahalleler bazında tüm analizler, bölge ve alan ölçeğinden bina ölçeğine kapsayıcı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Görsellerin ve görüşmelerin tamamı 2016 ve 2019 yıllarına aittir.

3. Çalışmanın Olanak ve Sınırları

Çalışmanın başında dile getirilen dezavantajlı grupların içinde yer alan engelliler bile kendi başına çok büyük bir sayıya sahiptirler. Ayrıca zihinsel engelli veya öğrenme güçlüğü olan bireyler gibi kimi engelli gruplarının fiziksel aktiviteleri ve mekân içerisindeki düzenlemelere ne şekilde yanıt vereceği konularının, kişinin bilişsel süreçlerine ve davranışlarına dayalı olarak psikolojik ve ruhsal boyutlarda analiz edilmesi, incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak mekân organizasyonu alanının bilgi evreni dışında yer alan bu değerlendirme çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu çerçevede, fiziksel mekân önde tutularak, kentsel alanları kullanma aşamasında özel bilgilendirme süreçlerine yanıt verebilecek ve destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duymadan mekânı kullanabilecek görme engelliler ve bedensel engelliler çalışmada ön planda tutulmuştur.

Çalışmada öne çıkan "Kentsel kamusal açık mekânlar" ifadesi, farklı alanları bir arada değerlendirme aşamasında açıklanması gereken bir tanımlar bütünüdür. Öyle ki, kentsel alan, kamusal alan, kentsel mekân ve kamusal mekân farklı tanımlamalar içermektedir. Konuyu bu noktada biraz açmakta yarar görülmektedir.

Kaplan ve Öztürk'e göre (2004) kentsel kamu mekânı denildiğinde anlaşılan "kentsel açık mekân" aslında kamu mekânının bir türünü tanımlayabilmektedir. Jackson'a göre ise (1987) kamusal bölgeler temel sosyal kuralları izleyen herkesin geçici kullanımına açık bölgeler olarak tanımlanırken, kamusal mekânlar ise herkese ait olan mekânlar olarak tanımlanmıştır. Kamusal bölgeye ait

mekânlar olarak düşünülebilen kamusal mekânlar "tüm yurttaşların kullanım ve beğenisine açık yer veya mekân" olarak tanımlanmaktadır.

Kentsel kamusal açık mekânların tanımlanmasına yönelik olarak ise, kamusal mekânın açıklığına binaen Lynch (1990) açık alanları: "Spor ya da oyun alanı ya da halk için toplanma alanı olarak kullanılmalıdır, ayrıca giriş ve kullanımı sınırsız olmalı, engelsiz ulaşılabilir, korunmasız, samimi, serbest olmalıdır ve açık alanların tüm bu tanımlarla birlikte o bölgedeki insanlar arasında kendiliğinden gelişen hareketleri barındırmalıdır. Bu alanlar; halka açık yeşil alanlar, parklar, meydanlar, plazalar vs. olabilir" şeklinde tanımlamaktadır.

Yapılan bu çalışma engellinin bir noktadan, belirlenen diğer bir noktaya geçişindeki tüm bu alanları kapsamaktadır. Örneğin; sağlık biriminden parka gitmekte olan bir birey, kamusal mekândan kentsel açık alana erişimini kentsel alanlar üzerinden gerçekleştirmektedir. Çalışmanın değerlendirme bölümünde seçilen noktalar ve bu noktalar arasındaki tüm alanlar, "engelliler tarafından kullanım" ve "erişebilirlik" temelinde bütüncül olarak ele alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmada yer alan "erişime uygunluk durumu" değerlendirme görsellerinde, çalışma bütününde dikkate alınan engellilerle ilgili olan uluslararası standartların (TS 9111, TS 12576 vd.) dışına çıkılmaması hedeflenerek, "engelliler tarafından kullanım" ve belirlenen alanlardaki erişilebilirlik konusunun ön planda tutulması yönünde, detaylı çizimlere (genişlik, yükseklik, uzaklık vb. ölçüler) yer verilmemiştir. Uygunluk durumlarına yönelik işaretlemeler (uygun/uygun değil), engellilere yönelik standart ve ilkelerin mekâna yansımasının erişilebilirlik, algılanabilirlik, güvenilirlik, süreklilik, esneklik gibi ölçütlere göre yapılan değerlendirmelerinin, görseller aracılığıyla aktarımıyla gerçekleşmiştir.

ENGELLİLİK KAVRAMI, ENGELİLİK TÜRLERİ, DÜNYA, TÜRKİYE VE ANKARA BAZINDA İSTATİSTİKLER

1. Engelli ve engellilik nedir

Toplumda önemli bir oranda olmalarına karşın, çalışmamızın ana zemini olan kentsel mekanlarda özellikle fiziksel koşullar nedeniyle görünür olamayan bir grup olarak ele alınan engelliler, kendine yeterlilik durumlarındaki sorunlar nedeniyle toplumsal yaşantının pek çok alanında da maalesef görünür değillerdir.

"Türkiye'de Engelli Gerçeği" adlı çalışmasında Öztürk (2011) engelliliği, "doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük ihtiyaçlarını karşılamada güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi" olarak tanımlamıştır. Engelliliğin tanımında bazı sosyal faktörlerin dikkate alınması gerektiğine vurgu yaparak, bu faktörleri şu şekilde sıralamıştır:

- Bakıma muhtaçlık
- Çalışabilirlik
- Sosyal hayata uyumun sağlanabilmesi
- Ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1975 yılında kabul edilen Engelli Haklarına Dair Beyanname'de (*Declaration on the Rights of Disabled Persons*) *"disabled person"* yani engelli: Doğuştan veya sonradan oluşan nedenlerle, bireysel ve/veya sosyal hayattaki gereksinimlerini, fiziksel veya zihinsel bazı yetersizliklerinden ötürü, tamamen veya kısmen yerine getiremeyen herhangi bir kişi anlamına gelmektedir (URL 2, 2020).

Dünya Sağlık Örgütü, engelli veya özürlülük kavramı hakkında aşağıdaki gibi hastalık sonuçlarına dayanan, sağlık yönüne ağırlık veren bir tanımlama ve sınıflama yapmıştır (Koca, 2010):

- Noksanlık (Impairment): "Sağlık bakımından 'noksanlık' psikolojik, anatomik veya fiziksel yapı ve fonksiyonlardaki bir noksanlığı veya dengesizliği ifade eder."

- Özürlülük (Disability): "Sağlık alanında 'sakatlık' bir noksanlık sonucu meydana gelen ve normal sayılabilecek bir insana oranla bir işi yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi ve kısıtlanması durumunu ifade eder."
- Maluliyet (Handicap): "Sağlık alanında 'maluliyet' bir noksanlık veya sakatlık sonucunda, belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunma yeteneğini önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durumu ifade eder."

Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2010) kapsamında ortaya konulan tanımlar ve sınıflamalar içerisinde ise engelli: "Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duyusal, sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, normal yaşamın gereklerine uyamayan kişiler" olarak tanımlanmaktadır.

2. Engellilerin Sınıflandırılması ve Engel Türlerine Yönelik Özellikler

Türkiye Cumhuriyeti sınırları dâhilindeki hanelerde yaşayan engellilere yönelik Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulan Ulusal Engelliler Veri Tabanında engelli türleri, aşağıdaki sekiz farklı şekilde sınıflandırılmıştır (TÜİK, 2010):

I. Görme Engelli: Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişilerdir. Görme kaybı ile birlikte göz protezi kullananlar, renk körlüğü, gece körlüğü (tavuk karası) olanlar da bu gruba girmektedir.

II. İşitme Engelli: Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişilerdir. İşitme cihazı kullananlar da bu gruba girmektedir.

III. Dil ve Konuşma Engelli: Herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde, sesinde bozukluk olan kişilerdir. İşittiği halde konuşamayanlar, gırtlağı alınanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler, afazi, dil-dudak-damak- çene yapısında bozukluk olanlar bu gruba girmektedir.

IV. Ortopedik Engelli: Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişilerdir. Kol, ayak, bacak, parmak ve omurgalarında kısalık, eksiklik, fazlalık, yokluk, hareket kısıtlılığı, şekil bozukluğu, kas

güçsüzlüğü, kemik hastalığı olanlar, felçliler, serebral palsi, spastikler ve spina bifida olanlar bu gruba girmektedir.

V. Zihinsel Engelli: Çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliği olan kişilerdir. Zekâ geriliği olanlar (mental retardasyon), Down Sendromu, Fenil ketonüri (zekâ geriliğine yol açmışsa) bu gruba girmektedir.

VI. Ruhsal ve Duygusal Engelli: Duygu, düşünce ve davranışlardaki normalden farklı örüntüler nedeni ile günlük yaşam aktivitelerine tamamlamada, kişiler arası ilişkilerini devam ettirmede güçlük yaşayan kişilerdir. Depresyon, şizofreni gibi hastalıklar bu gruba girmektedir.

VII. Süreğen Hastalık: Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan, sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklardır (kan hastalıkları, kalp-damar hastalıkları, solunum sistemi hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme yolları hastalıkları, cilt ve deri hastalıkları, kanserler, endokrin ve metabolik hastalıklar, sinir sistemi hastalıkları, HIV)

VIII. Çoklu Engellilik: Birden fazla engel türüne sahip olan kişilerin oluşturduğu çoklu gruptur.

Nüfus ve Konut Araştırması'nda (TÜİK, 2011) ise engelli nüfus ve engelli nüfus oranları; kadın, erkek ve toplam olmak üzere aşağıdaki altı farklı türde gruplandırılmıştır:

I. Görmede zorluk yaşayanlar

II. Duymada zorluk yaşayanlar

III. Konuşmada zorluk yaşayanlar

IV. Yürümede, merdiven çıkmada veya inmede zorluk yaşayanlar

V. Bir şeyler taşımada veya tutmada zorluk yaşayanlar

VI. Yaşıtlarına göre öğrenmede, basit dört işlem yapmada, hatırlamada veya dikkatini toplamada zorluk yaşayanlar

Engelli çeşitliliğine ve engel gruplarına yönelik detaylı bilgiler, Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Tüketici Hizmetleri (2011) tarafından engelli bireyler üzerine hazırlanan öğrenme materyalinde aşağıdaki sekiz farklı türde gruplandırılmıştır:

I. Görme engelliler
II. İşitme engelliler
III. Ortopedik ve süreğen hastalığı olanlar
IV. Zihinsel engelliler
V. Dil ve konuşma güçlüğü olanlar
VI. Öğrenme güçlüğü olanlar
VII. Üstün zekâlı ve özel yetenekliler
VIII. Duygusal ve davranış bozukluğu olanlar

Tüm sınıflandırmalarda ortak olan görme, işitme, konuşma, ortopedik ve zihinsel engelli grupların dışında; yürümede, merdiven çıkmada veya inmede zorluk yaşayanlar ve bir şeyler taşımada veya tutmada zorluk yaşayanlar aslında ortopedik engelli grubuna dahil edilebilir tanımlamalardır. Bir diğer örnek olarak; farklı sınıflandırmalar olan öğrenme güçlüğü, duygusal ve davranış bozuklukları gibi teşhisler zihinsel engelliler sınıflandırmasına dahil olabilmektedir.

Engelli türlerinin ortaya konulma amacı, engellinin mekândaki hareketi ve bu bağlamda sahip olduğu engellilik durumlarının öncelikle belirlenmesidir. Ortaya konulan engelli türlerinin incelenmesi neticesinde çalışmanın bu bölümünde genel sınıflandırmalarda ortak ve başlıca engelli türlerine ve detaylarına yer verilmiştir. Bu noktada çalışmanın sınırlarını tekrar dile getirmekte yarar bulunmaktadır: Mekânsal unsurlardan etkilenimlerini görece değerlendirebileceğimiz engelliler görme, işitme ve ortopedik engelli gruplarıyla sınırlı tutulmuştur. Bu grup engelliler günlük yaşantıya bireysel olarak katılabilme kapasitesi diğer engelli grupları dikkate alındığında görece yüksek olan kişiler olarak görülmektedir. Diğer engelli grupları için mekânsal unsurlar yönündeki çalışma farklı yetkinlikler gerektirebilecektir.

2.1. Görme Engelliler

Görme engeli; hayatın çeşitli dönemlerinde geçirilen hastalık, kaza vb. sebepler ile veya doğuştan getirilen özellikler ile olabildiği gibi doğum anındaki komplikasyonlar sonucu da olabilmektedir. Görme engelli bireylerin çevrelerini algılamaları ve bilgi toplamaları sağlam kalan duyularına dayalı

olmaktadır. Görme engelli bireyler, dokunma duyularından geniş ölçüde yararlanmaktadırlar. Bu duyunun kullanılması ise bu bireylere sağlanan uygun özel eğitim yöntemleri ile olmaktadır. Görme engellilerin sınıflandırılması üç farklı şekilde ortaya konulmuştur (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2011, s. 35).

- Körler: Bütün düzeltmelere rağmen iki gözle görmesi 1/10'dan aşağı olan, eğitim öğretim çalışmalarında görme gücünden yararlanması mümkün olmayan kişidir.
- Az görenler: Bütün düzeltmelere rağmen iki gözle görmesi 1/10 ile 3/10 arasında olan ve özel birtakım araç ve yöntemler kullanmadan eğitim öğretim çalışmalarında görme gücünden yararlanması mümkün olmayan kişidir.
- Görme yetersizliği olanlar: Tüm düzeltmelere rağmen bireyin görmesindeki bozukluğun eğitim performansını olumsuz yönde etkilemesidir.

2.2. İşitme Engelliler

İşitme duyarlılığının kişinin gelişim, uyum, özellikle iletişimdeki görevini yeterince yerine getirememesi durumudur. Bazı insanlarda çeşitli nedenlerle işitme meydana gelmez ve böylesi bireyler "sağır, dilsiz, işitme özürlü veya işitme engelli" olarak adlandırılır. İşitme ve işitme engeli değişik faktörler göz önüne alınarak sınıflandırılmaktadır. Engelin derecesine, oluş zamanına, nedenine, oluş yerine, oluş biçimine ve süreğenliğine göre yapılabilen bu sınıflamalar aşağıdaki şekildedir (MEB, 2011, s. 13):

- İşitme engelinin derecesine göre sınıflandırmada; işitme kaybının tipi ve derecesi, uluslararası standartlara göre minimal, hafif, orta, orta-ileri, ileri ve çok ileri şeklinde sınıflandırılmıştır. Çok ileri derecede işitme kaybı olan ve işitme cihazı kullanması zorunlu olan bireyler "sağır", hafif ve orta derecede kaybı olan bireyler ise "ağır işiten" bireyler olarak tanımlanmaktadır.
- İşitme engelini oluş zamanına göre sınıflandırmada iki tür işitme kaybı görülür; işitme kaybı birey çocukluk döneminde dili kazanamadan ortaya çıkmışsa dil öncesi işitme kaybı, dili kazandıktan sonra ortaya çıkmışsa dil sonrası işitme kaybından söz edilir.
- İşitme engelini oluş yerine göre sınıflandırmada; beş tür işitme kaybı görülür. Bunlar; iletim tipi, duyusal-sinirsel tip, karma tip, merkezi tip ve psikolojik işitme kaybıdır.

2.3. Ortopedik ve süreğen hastalığı olanlar

Ortopedik engel, doğuştan ya da sonradan ortaya çıkabilen bir durumdur. Bütün düzeltmelere rağmen iskelet, sinir sistemi, kas ve eklemlerindeki özürlerinden dolayı normal eğitim öğretim çalışmalarından yeterince yararlanamayan bireylere "ortopedik engelli bireyler" denilmektedir. Sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklar sebebiyle eğitim öğretim çalışmalarından yeterince yararlanamayan bireylere ise "süreğen hastalığı olan bireyler" denilmektedir. Ortopedik yetersizlikten etkilenmiş ve süreğen hastalığı olan bireyler değişik şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmalar tıbbi ölçütlere göre yapılmaktadır. Sınıflandırmalar yetersizliğe yol açan nedenlere, zedelenmenin oluştuğu yere ve derecesine göre yapılmaktadır (MEB, 2011, s. 17). Ortopedik yetersizliğin oluştuğu yere göre bedensel yetersizliklerin sınıflandırılması iki şekilde olmaktadır:

- Merkezi sinir sisteminin zedelenmesi sonucu ortaya çıkan ortopedik yetersizlikler ve süreğen hastalıklar: beyin inmesi, bel çatlağı inmesi, çocuk felci, konvülziyon bozuklukları
- Kas ve iskelet sisteminin zedelenmesi sonucunda ortaya çıkan ortopedik yetersizlikler ve diğer süreğen hastalıklar: kalça çıkığı, ampütasyon, süreğen hastalıklar (kanser, tüberküloz, şeker ve romatizma hastalıkları)

3. Dünya, Türkiye ve Ankara Bazında Engelli İstatistikleri

3.1. Dünya ve Türkiye Bazında Engelli İstatistikleri

Dünya çapında şimdiye dek ortaya konulmuş en kapsamlı çalışmalardan biri olan Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Bankası tarafından ortaklaşa hazırlanan ilk Dünya Engellilik Raporu (World Report on Disability [WRD]), bugün dünyada bir milyardan fazla engellinin yaşadığını göstermektedir (WRD, 2011). Bu önemli raporda dünya nüfusunun yaklaşık %15'inin engelli bireylerden oluştuğuna dikkat çekilmektedir. Bunlar arasında 110 milyon bireyin çok ciddi engele sahip olduğu ve fonksiyon görmede önemli ölçüde güçlük çektikleri bildirilmekte ve yeti yitimi olan bireylerin sağlık, eğitim, istihdam, ulaşım ve bilişim gibi hizmetlere ulaşımda büyük güçlüklerle karşı karşıya kalmakta oldukları vurgulanmaktadır (Oral ve diğerleri., 2012).Yeti yitimi olarak dile gelen kavram, yetersizlik, yetenek bozukluğu, fonksiyonel

engellilik, ICF ve ICIDH-10 kodlama sistemlerinde geçen "Disability" kavramıdır (Sosyal Hizmet Terimleri, 2010).

Ülkemizde ise engellilere yönelik kapsamlı ilk araştırma, "Türkiye Engelliler Araştırması" (TÜİK, 2002) adı altında yapılmıştır. Araştırmada engel türleri, okuryazarlık, işgücü, medeni durum gibi konulara göre sayı ve oranlar ortaya konulmuştur. Çalışmanın gerçekleştirildiği tarihlerde Türkiye'deki engelli bireylerin sayısı 8.431.937'dir ve engelliler Türkiye'deki nüfusun yaklaşık %12'sini oluşturmaktadır.

Türkiye Engelliler Araştırması'na paralel nitelikte 2010 yılında Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması (TÜİK, 2010) kapsamında Türkiye Cumhuriyeti sınırları dâhilindeki tüm yerleşim yerlerinde yapılan hane anketleri ile engellilere yönelik sayısal veriler ve yaşamsal beklentilere/ sorunlara yönelik istatistikî bilgiler toplanmıştır.

Engellilerin sorun ve beklentileri araştırmasının devamında, idari kayıtlara dayalı geniş kapsamlı bir örnekleme araştırması olarak planlanan Nüfus ve Konut Araştırması, Avrupa Birliği'ne üye ülkelerle uyumlu bir şekilde 2011 yılında gerçekleştirmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan bu araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'de görme, duyma, konuşma, yürüme, merdiven çıkma veya inme, bir şey taşıma veya tutma, yaşıtlarına göre öğrenme, basit dört işlem yapma, hatırlama veya dikkatini toplama fonksiyonlarından en az birinde çok zorlandığını veya hiç yapamadığını belirten kişi sayısı 4.867.000'dir. Bir başka deyişle, 2011 yılında toplam nüfusun %6,9'unun en az bir engeli bulunmaktadır (Hacettepe Üniversitesi, İhtiyaç analizi raporu, 2017, s. 22).

Araştırma sonuçlarında ortaya çıkan oranların 2002-2011 yılları arasındaki değişimine bakıldığında, engelli nüfusun neredeyse yarıya indiği ve oranların da %12 seviyesinden yaklaşık %7'lere gerilediği görülmektedir. Yıllara bağlı olarak engelli nüfus oranlarında görülen azalmanın, bireyin karşılaştığı engellerle doğru orantılı olduğu veya çalışmalar kapsamında engellilere yönelik farklı sınıflamaların ve soru yöntemlerinin ortaya çıkardığı sonuçlardan kaynaklandığı düşünülebilir. Öte yandan sorulara verilen cevaplara bağlı olarak, engele sebep olan ve engellilik durumuna yol açan fiziksel ve mekânsal olumsuz etkenlerin azaldığı da öne sürülebilir.

Geçen yüzyılın ortalarından günümüze yaşanan tüm gelişmelere bağlı olarak, 2013 yılında doğuşta beklenen ortalama insan ömrü AB ülkelerinde 80,3 Türkiye'de 76,3'tür (TÜİK, 2013). Hastalıklara bağlı olarak genç yaşta ölüm oranının düşmesine karşın hayatta kalanların engelli olma olasılığında bir artış söz konusu olmuştur. İlerleyen yaş ortalamasına bağlı olarak Alzheimer, Parkinson gibi hastalıkların görülme sıklığı da artmıştır. Bu durum ileri yaştaki insanların da engelli ve benzeri koşullarda yaşamak zorunda kalmalarına neden olmaktadır (Yılmaz ve Diktaş, 2018, s. 143).

3.2. Ankara İli Bazında Engelli İstatistikleri

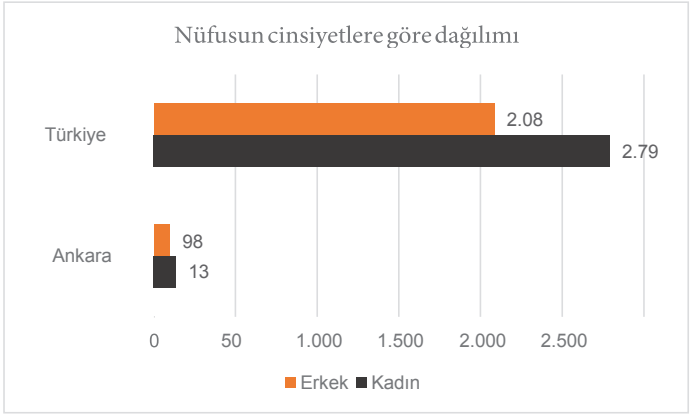
Nüfus ve konut araştırması (TÜİK, 2011) Türkiye-Ankara nüfus sayımları ve en az bir engeli olan nüfusuna yönelik veriler sınıflamalar dâhilinde tabloda verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye-Ankara nüfus sayımları ve en az bir engeli olan nüfus (TÜİK, 2011)

	Nüfus		En az bir engeli olan nüfus (+3 yaş) (1000 kişi)		
Bölgeler	Toplam	3 yaş ve üzeri	Toplam	Kadın	Erkek
Türkiye toplamı	74.526	70.841	4.877	2.792	2.085
Ankara ili	4.868	4.660	233	135	98
Ankara ilinin Türkiye toplamına oranı (%)	**6,5**	**6,6**	**4,8**	**4,8**	**4,7**

Tablo verilerine bakıldığında, 2011 yılı verilerine göre Ankara'daki engelli nüfusu Türkiye'deki toplam engelli nüfusunun %4,8'ini teşkil etmektedir. Kadın ve erkek sınıflamalarına yönelik oranlar ise toplam engelli nüfusuyla neredeyse aynı düzeydedir.

Söz konusu veriler Şekil 1'de grafik olarak da verilmektedir.

Şekil 1. Türkiye ve Ankara genel ve engelli nüfus sayılarının cinsiyetlere göre dağılım grafiği. (Şekil bir önceki tabloda derlenen TÜİK, 2011 verisi kullanılarak üretilmiştir)

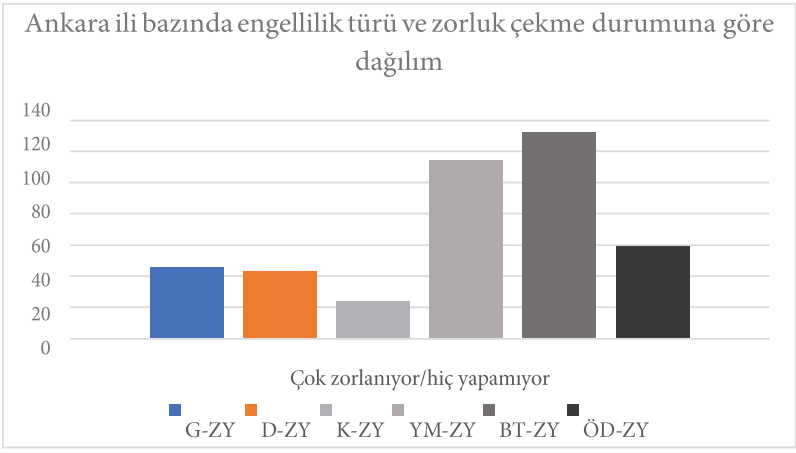
Ankara il bazında engellilik türü ve zorluk çekme durumuna göre nüfus verileri derlenerek tabloda verilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Ankara il bazında engellilik türü ve zorluk çekme durumuna göre nüfus (TÜİK, 2011). Kısaltmalar: G-ZY: Görmede zorluk yaşayanlar; D-ZY: Duymada zorluk yaşayanlar; K-ZY: Konuşmada zorluk yaşayanlar; YM-ZY: Yürümede, merdiven çıkmada veya inmede zorluk yaşayanlar; BT-ZY: Bir şeyler taşımada veya tutmada zorluk yaşayanlar; ÖD-ZY: Yaşıtlarına göre öğrenmede, basit dört işlem yapmada, hatırlamada veya dikkatini toplamada zorluk yaşayanlar.

3 ve daha yukarı yaştaki nüfus (1000 kişi)						
Engel türleri ve zorluk çekme durumu	**G-ZY**	**D-ZY**	**K-ZY**	**YM-ZY**	**BT-ZY**	ÖD-ZY
Zorluk çekmiyor	4.476	4.660	4.571	4.272	4.272	4.478
Biraz zorlanıyor	345	164	63	272	255	121
Çok zorlanıyor/hiç yapamıyor	46	43	24	114	132	59
Bilinmeyen	1	1	2	2	2	2

Tablodaki değerlere bakıldığında, Ankara'daki bireylerin fiziksel eylemlerini yapmakta çok zorlandığı veya eylemi gerçekleştiremediği başlıca engelli grupları yürümede, merdiven çıkmada veya inmede zorluk yaşayanlar ile bir şeyler taşımada veya tutmada zorluk yaşayanlardır. Aynı zamanda diğer

engelli türlerine kıyasla görmede zorluk yaşayanlarının biraz zorlandıklarını ifade ettikleri ve konuşmada çok zorluk yaşayanların nüfusunun diğer sınıflamalara oranla az olduğu görülmektedir. Eylemi gerçekleştirmede çok zorlanan veya hiç gerçekleştiremeyen engelli sınıflamalarına yönelik dağılım grafiği verilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Ankara ili bazında engellilik türü ve zorluk çekme durumuna göre dağılım grafiği.

Şekil bir önceki tabloda derlenen TÜİK, 2011 verisi kullanılarak üretilmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde ortaya konulan farklı sınıflamalar, araştırmalarda bireylere yöneltilen soruların kapsamı, açık uçlu değerlendirmelerin olmaması ve belirlenen sınıflamalar çerçevesinde sonuçların üretilmiş olması gibi nedenlerle uluslararası boyutta yapılan diğer çalışmalar da dâhil olmak üzere, sonuçların değişkenlik göstermesi normal değerlendirilebilir. Bu ifadeyi güçlendirici nitelikte, Sosyal Hizmet Uzmanı E. B. Yıldız ile yüz yüze görüşme esnasında edinilen bilgilere dayanılarak, engelli istatistiklerine yönelik sürekli bir değişikliğin olmasına açıklık getirilmiştir (kişisel iletişim, 26 Temmuz 2019). Başka bir deyişle, araştırmadaki istatistikler; doğum ve ölümler, ikamet değişiklikleri, sonradan geçirilen kazalar, alınan engelli raporları, geçici engellilik gibi sebeplerle istatistikler yıllara veya sınıflamalara bağlı olarak nüfusun artmasıyla veya başka herhangi bir değişkenle doğrudan ilişkili değildir.

3.3. Çankaya İlçesi Bazında Engelli İstatistikleri

Çankaya Belediyesi'nde, Engelli Hizmetleri Birimi, Sosyal Hizmet Uzmanı E. B. Yıldız ile (26 Temmuz 2019) engelli istatistikleri, engellilerin görüş, öneri ve taleplerinin tespiti, fiziksel düzenlemelere yönelik plan, proje veya herhangi bir görsel verinin bulunup bulunmadığı konusunda görüşmelerde bulunulmuştur.

Yapılan görüşmelerde, Çankaya bölgesindeki engelli türleri, engelli sayıları, yaşları, meslekleri ve talepleri doğrultusunda sayısal verilere de ulaşılmıştır. Ulaşılan veriler yalnızca başvuru yapan engellilerle kısıtlı olup, engelli sayısının net olarak verilemediği ve nüfusa yönelik herhangi bir çalışma yürütülmediği bilgisi alınmıştır. Edinilen en güncel veri bağlamında 2016 yılına ait bilgiler tablolar halinde derlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Çankaya Belediyesi'ne kayıtlı ilçe bazında engelli nüfusu (Çankaya Belediyesi, Engelli Hizmetleri Birimi, 2016)

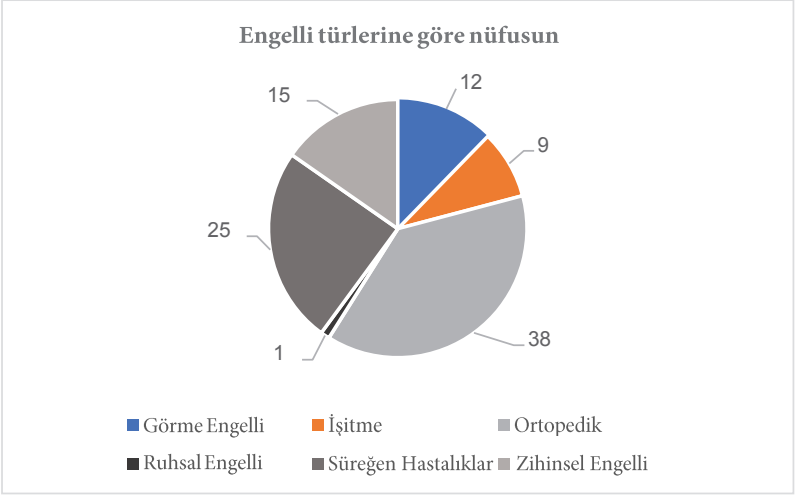
İlçe	Toplam Nüfus
Çankaya	268
Diğer	226
Bilgi yok	22
Evsiz veya sokakta kalan	2
Genel Toplam	518

Tablodan anlaşıldığı üzere Çankaya Belediye'sine herhangi bir talep için kayıt yaptıran engelli sayısı 268'dir. Tabloda Diğer (başvurular) olarak görülen değer ise başka ilçelerde ikamet eden engelli sayılarını belirtmektedir. İlçeye kayıtlı engellilerin büyük bir çoğunluğunu ortopedik engelliler oluşturmaktadır (Tablo 4). Engellilere yönelik fiziksel çevrenin düzenlemelerin en fazla önemli olduğu engel gruplarından birinin ortopedik engelliler olması, çalışmanın mekânsal kullanım ve erişebilirliğe yönelik önemini vurgulamaktadır.

Tablo 4. Çankaya ilçesine kayıtlı engelli nüfusun engelli türlerine göre dağılımı (Çankaya Belediyesi, Engelli Hizmetleri Birimi, 2016)

Engelli Türleri	Kayıtlı nüfus
Görme Engelli	33
İşitme Engelli	23
Ortopedik Engelli	102
Ruhsal Engelli	3
Süreğen Hastalıklar	66
Zihinsel Engelli	41
Genel Toplam	268

Çankaya Belediyesi'ne kayıtlı engellilerin en yüksek orandan başlanarak sırasıyla; %38'i ortopedik engelli, %25'i süreğen hastalık sahibi, %15'i zihinsel engelli, %12'si görme engelli, %9'u işitme engelli ve %1'i ruhsal engellidir (Şekil 3).

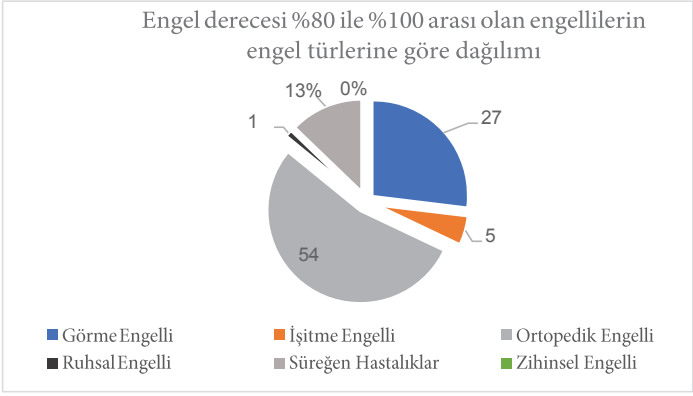

Şekil 3. Engelli türlerine göre nüfusun dağılımı grafiği. Şekil, tablo 4'den derlenen Çankaya Belediyesi 2016 verisi kullanılarak üretilmiştir

Engellilik dereceleri edinilen veriler ışığında, engel derecelerine ve türlerine göre belirli gruplamalar halinde tabloda derlenmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Engelli türleri ve engel derecelerine göre nüfusun dağılımı (Çankaya Belediyesi, Engelli Hizmetleri Birimi, 2016)

Engel türlerine göre nüfus							
Engel derecesi (%)	**Görme Engelli**	**İşitme Engelli**	**Ortopedik Engelli**	**Ruhsal Engelli**	**Süreğen Hastalıklar**	**Zihinsel Engelli**	**Genel Toplam**
0,4-1 arası	-	-	-	-	-	31	31
20-59 arası	5	5	31	1	10	-	52
60-79 arası	4	9	18	-	9	-	40
80-100 arası	21	4	42	1	10		78
Bilgi yok	1	5	11		7	5	29
Diğer	2	-	-	1	30	5	38
Genel Toplam	33	23	102	3	66	41	268

Tablodan anlaşıldığı üzere, kayıtlı engellilerin büyük çoğunluğunun %80 ile %100 arası engel derecesine sahip oldukları görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmaya yönelik olarak önemli fiziksel engellere sahip olanların engel türlerine göre dağılım grafiği oluşturulmuştur (Şekil 4). Engel derecesi %80 ile %100 arasında olan engelli bireylerin sırasıyla; %54'ü ortopedik engelli, %27'si görme engelli, %13'ü süreğen hastalığı olan bireyler, %5'i işitme engelli ve %1'i ruhsal engelli olup, zihinsel engellilere yönelik engel derecesi bilgisi bulunmamaktadır.

Şekil 4. Engel derecesi ve türlerine göre dağılım grafiği. Şekil Tablo 5'ten derlenen Çankaya Belediyesi, 2016 verisi kullanılarak üretilmiştir.

Çankaya Kaymakamlığı Mahalli İdareler, İdare ve Denetim Şefliği ile yapılan görüşmeler neticesinde Çankaya Belediyesi'nin "ilçede yaşayan engelli sayısının belirlenmesi" hususunda 2016 yılına ait bir meclis kararı olduğu belirtilmekle birlikte, 2016 yılından sonra Belediye'nin ilgili birimlerinden de böyle bir çalışma yapılmadığı bilgisi alınmıştır. Kaymakamlıkta yalnızca şahsen gelip engelli aylığına başvuranların sayısının bulunduğu ifade edilmiştir. Muhtarlıkların ise bu yönde yapmış olduğu bir çalışma olmadığı, varsa dahi verimsiz olduğu ifade edilmiştir. Seçilen üç ayrı mahalle muhtarları ile 2019 yılı Ağustos ayında yapılan görüşmeler ile de engellilere yönelik istatistiksel verinin bulunmadığı veya sağlıksız olduğu bilgisi doğrulanmıştır (kişisel görüşme, 1 Ekim 2019).

Çankaya Belediyesi, Engelli Hizmetleri Birimi, Sosyal Hizmet Uzmanı E. B. Yıldız (kişisel görüşme, 26 Temmuz 2019) ile yapılan görüşmelerde, 2019 veya 2018 yılına ait daha güncel verilere ulaşılmak istenmiş ancak engellilerle ilgili verilerin 2016 yılından sonra yeni veri girişinin yapılmadığı öğrenilmiştir. Taşınan, sonradan engelli olup rapor alan, hayatını kaybeden, kaza vakaları hariç engelli rakamları nedeniyle sürekli olarak değişkenlik görüldüğü, bu nedenle net rakamlar verilemeyeceği ifade edilmiştir. Görüşmede, 2016'dan itibaren Kaymakamlık tarafından yürütülen çalışmalar kapsamında verilerin toplanması, engellilere yönelik verilerin edinilmesindeki güçlükler ve TÜİK verilerinin paylaşılmaması konuları gündeme gelmiştir.

Kaymakamlık ve çalışma kapsamında seçilen üç ayrı mahalle muhtarlarıyla da görüşülmüş ve engelli istatistiklerine yönelik sağlıklı bir verinin bulunmadığı bilgisi alınmıştır. Aydınlar Mahallesi Muhtarlığı tarafından özellikle Merkezî Nüfus İdare Sistemi'ne (MERNİS) geçildikten sonra nüfusa yönelik detaylı bilgilerin muhtarlıklar tarafından toplanmadığı bilgisi edinilmiştir (kişisel görüşme, 29 Temmuz 2019).

Nüfus ve konut araştırması (TÜİK, 2011) sonuçlarına bakıldığında Ankara ilindeki engelli nüfusun toplam Ankara nüfusuna oranı %4,8'dir. Ankara ili, 2016 yılı Çankaya ilçe nüfusu

919.119 iken engelli oranının yaklaşık %5 düzeyinde olduğu varsayıldığında, engelli nüfusun yaklaşık 45.000 olması tahmin edilebilirken, 2016 yılında Çankaya Belediyesi'ne kayıtlı engelli sayısı 268'dir. Dolayısıyla gerekli

bilgiler ve ilgili kurum görüşmeleri neticesinde 2016 yılı sonrası güncel veri bulunamamış ve kesin rakamlar verilememesi sonucu sorun alanına yönelik çalışmadaki bilgiler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

4. Kentteki Ortak Kullanım Alanları ve Tasarıma İlişkin Uygulama Esasları

Tüm kullanıcıların günlük ihtiyaçlarını, sosyal ve kültürel aktivitelerini, genel anlamda yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla, eşit haklara sahip oldukları kentteki ortak alanların öncelikli olarak tanımlanması ve bireylerin kullanımına yönelik olarak düzenlenmesindeki başlıca esasların ortaya konulması önem taşımaktadır. Kentteki ortak kullanım alanları yaygın olarak, kamusal alan, kentsel alan, kentsel mekân, açık alan gibi farklı biçimlerde ifade edilebilmektedir.

Kamusallık tartışmalarının temelinde Kamusal-Özel karşıtlığı yatmaktadır. Bu karşıtlık Antik Yunan düşüncesinde "insanın hayvani doğası (zoe) ile insani doğası (bios) arasında" kurulur. Aristoteles'e göre "Zoe" aile ve ekonomik eylemlerin varlık bulduğu, insanın temel canlılık durumunun devamını sağlama alanıdır. Ekonomi bu dönemde, modern anlamından farklı olarak temel maddi gereksinimlerin karşılanması amacıyla üretim yapılması, değiş tokuş edilmesi gibi daha naif bir anlamda yer almaktadır. "Bios" ise, insanın özgür iradesi ile seçebileceği, insana özgü yaşam biçimidir. İnsan hayatta kalabilmek için aile biçiminde örgütlenirken, topluluk olma iradesini köy, kasaba gibi bir yerleşim olarak gösterir. Antik dönemde bu irade örgütsel ve mekânsal olarak kendini Polis yani Kent Devleti olarak bulur (Özbay Tarhan, 2016).

Özel ve kamusal ayrımı, Antik Yunan' da bir tarihsel gerçeklik olarak karşımıza çıkar.

Kent devletlerinde "koine" özgür yurttaşların ortak kullandığı polisin alanı, tek tek şahıslara ait ev'in (oikos) alanından kesin olarak ayrılmıştır. Koine yani kamusal alan agoralarda, meclis ve mahkemelerde, savaş ve savaş oyunlarında söyleme (lexis) ve ortak eyleme (praxis) dayalı bir yaşantıda gerçekleşir. Özel alan ise ev ekonomisi ve aile üzerindeki hakimiyetle ilişkilidir. Hayatın yeniden üretimi, kölelerin çalışması, kadınların hizmeti, doğum ve ölüm gibi zorunluluk ve geçicilik alemi, özel alanın gölgesinde gizlenir (Habermas, 2003).

Kamusallık ve kamusal alan (Public Sphere) tartışmaları özellikle modern toplum ile modern devletin inşası ve devam ettirilmesi sürecinde daha da öne çıkmıştır. Günümüzdeki anlamını ise özellikle politika felsefesi tartışmalarında bulmuştur. Bu çerçevede az önce refere edilen J. Habermas başta olmak üzere, H. Arendt, , R. Geuss, gibi pek çok politika felsefecisi tarafından üretilen özgün çalışmalar Avrupa'da 20. YY ikinci yarısında kendini göstermiştir . Bunların büyük bir kısmı da Türk diline ve politika felsefesi alanında taşınmıştır. Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde bu temeller üzerinde Türkiye'de gelişen ve politik anlamında çok sosyo- mekansal olarak gelişen kamusallık anlayışa yer verilmeye çalışılacaktır. Bunun en temel nedeni yerel sorunların gerek kuramsal gerek kılgısal olarak yerel kaynaklar tarafından sorgulanması ve çözüm üretilmesinin önemsenmesi ve kavrayışın düzeyinin anlaşılmaya çalışılmasıdır.

"Kamu" kelimesi, Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü'nde "bir ülkedeki halkın bütünü" olarak tanımlanmaktadır. Toplumu ya da kamuyu nitelendirmek anlamında Cordan ve Çolak (2015) kamusal alanı, "özel alanlar dışında kalan ve herkes tarafından erişilebilir, cadde ve sokaklar, meydanlar, parklar, pazarlar gibi açık ve yarı-açık alanlar ile dini yapılar, üniversite, müze, hastane, okul, havaalanı ve benzeri kamusal yapıların bulunduğu alanlar" ve bir başka deyişle "farklı amaçlar için bir araya gelmiş kişi ya da gruplara hizmet eden fiziksel, sosyal ve kültürel ortak mekânlar" olarak tanımlamışlardır. Burada görüldüğü gibi "alan" tanımlanırken belirli özelliklerdeki "mekân" referansı kullanılmıştır.

Uzun 2006 yılındaki çalışmasında, mekân ve alan kavramlarına ayrı biçimde yer vermenin yanında, kamusal mekânları iç ve dış mekânlar olarak iki gruba ayırmıştır. Dış mekânlara sokak, meydan, pazaryeri, gezi alanları vb. örnek verilirken, bu alanların herkesin süreli kullanımına açık mekânlar olduğu vurgulanmıştır.

Gökgür (2008) ise kamusal alanın, mülkiyet, kullanım ve denetim konusunda farklılıklar gösterdiğini ve bu bağlamda kamusal alanın farklı sınıflarda incelenebileceğini belirtmektedir. Buna göre, kullanım açısından kamusal alan:

- Kamusal olarak kullanılan parklar, caddeler, sokaklar, meydanlar, plajlar vb. alanlar
- Özelleştirilmiş "kamusal alanlar" yani "kamusal" olarak bilinen ortak kullanıma açık restoran, sinema, spor, alışveriş, eğlence merkezi vb. alanlar
- Kamusal olarak tanımlanmamış fakat ortak kullanıma açık kamusal kullanımı olan otoyol, demiryolu, geniş park yapma alanları vb.

Mülkiyet Açısından Kamusal Alan:

Özele ait olup, kamu tarafından kullanılan alanlar: Mülkiyetin, bakımın ve denetimin özele, kullanımın ise kontrollü olarak kamuya ait olduğu alanlar

Mülkiyeti kamuya, kullanımı da normalde kamuya ait olan fakat işletme, kullanım ve bakımı özele ait, kamuya belirli koşullarda açık alanlar şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Bütünlük kapsamında vurgulanması gereken diğer nokta, engellilerin 'özellik'lerini de dikkate alarak yapılan düzenlemelerin birbirinden kopuk biçimde (örneğin, erişimde yalnız bina içi, yalnız kamu toplu taşıma aracı gibi) değil, süreklilik taşır biçimde ele alınmasının önem taşımasıdır. Düzenlemelerin, konut alanı, eğitim, sağlık gibi sosyal donatı alanları, resmî kurumlar, yeşil alanlar (park, çocuk bahçesi, oyun alanları vs.) gibi farklı arazi kullanım türlerini, bunlar arası bağlantıları hem iç hem de dış mekânları kapsar biçimde mekânda ele alınması gereklidir (Koç, 2001, s. 53).

Açık kamusal mekânların bir başka anlatımını Lynch'in kentin okunabilirliği ve imgesi açısından ortaya koyduğu çalışmalarında bulmak mümkündür. Bunlar, düğüm noktaları (merkez ve alt merkezler), yollar, sınırlar, bölgeler ve vurgu noktaları (referans noktaları) ile açıklanan kentsel mekânda düğüm noktaları, kentte birçok insan etkinliğinin bir arada gerçekleştiği, ticaret, pazarlama, rekreasyon, ulaşım ağlarının merkezlerini barındıran yerler olarak tanımlanmaktadır (Erdönmez ve Akı, 2005, s. 7).

Kamusal alanların mekânsal organizasyonu (Gökgür ve diğer., 2017) adlı çalışmada belirtildiği gibi, kamusal alanlar, toplumun her kesiminin eşit ölçüde kullanım hakkının olduğu ve bu bağlamda planlanması ve tasarlanması gereken alanlardır. Bu alanların kamusallık işlevini sürdürebilmesi için bireylerin kullanımına ve erişimine açık olması gerekliliği ile birlikte teşvik

edici alanların düzenlenmesinin disiplinler arası bir iş birliği ile sağlanacağı da çalışmada vurgulananlar arasındadır.

Engelsiz şehir planlaması bilgilendirme raporunda da belirtildiği üzere kent bütününe yönelik planlama ve tasarımdaki temel kurallar kısaca aşağıda maddeler halinde verilen hususlar çerçevesinde ortaya konulmuştur (Koca, 2010);

- Planlamanın engelli bireylerin hareketlerini kısıtlamayacak şekilde yapılması,
- Ortak kullanım alanlarındaki yaşam alanlarına yönelik uygun düzenlemelerin yapılması,
- Ulaşım ağının kolay erişilebilir ve güvenilir hale getirilmesi,
- Yapı içleri ve yapıların bulunduğu açık alanlarda engellilerin kullanılabilirliğinin göz önünde alınarak planlama yapılması,
- İlgili plan ve tasarımlarda ulaşım bağlamında önemli kriterlerin zorunlu hale getirilmesine yönelik yasal düzenlemelerin ortaya konulması,
- Engelsiz çevre oluşturulmasına yönelik olarak engelli ve başta engelli yakınları olmak üzere çevre tasarımlarında katılımların sağlanması veya teşvik edilmesi,
- Yerel yönetimlerin uygulamaları denetlemesi, gerekli tedbirleri alması, yeterli ve gerekli teknik bilgiye sahip olması,
- Engelli standartların uygun düzenlemelerin uygulanması sürecinde ilgili kurum ve kuruluşların paylaşımlarının ve iş birliğinin sağlanması.

Dünya Engelliler Vakfı, Engelsiz Projelerinden biri olan Engelsiz Şehir Planlaması Projesi kapsamında yararlı olacağı kanaati ile Engelsiz Tasarım Kılavuzu'nun çevirisi yapılmıştır (Koca, C., çev., 2010). Engelsiz şehir planlaması, engelsiz ev ölçeğinden engelsiz dünyaya kadar tasarımı kapsamaktadır. Engelsiz Tasarım Kılavuzu, bina ve tesislere uygun ve güvenli erişimi sağlamak için hazırlanmıştır (D'Agostini ve diğer., ETK, 2010). Kılavuz kapsamında tablodaki temel alanlar ve alt başlıklar üzerinde çalışmalar ortaya konulmuştur (Tablo 6).

Tablo 6. Engelsiz tasarım kılavuzu temel alanlar ve alt başlıklar

Engelsiz Tasarım İçin Genel Uygulamalar
Engelsiz koşullar için uygulamalar
İskân şartları
Engelsiz dolaşım
Engelsiz esneklik
İnşaat Alanındaki Gelişmeler
Park alanı
Parka ve parktan erişim
Erişilebilir park alanı için işaretler
Yolcu alma noktaları
Bordürler
Dış yollar ve rampalar
Rampalar
Rampa kenarlarına korumalık
Sirkülasyon
Erişilebilir girişler
Antreler
Koridorlar
Başın üstündeki tehlikeler
Merdivenler, parmaklıklar, tırabzanlar
Asansörler ve yolcu kaldırma tertibatı
Kamusal Tesisler
Stadyum ve tiyatro oturma yerleri
Nitelikler
Bina kontrol cihazları
Umumi tuvaletler
Evrensel tuvaletler
Kamusal yıkanma tesisleri
Yerleşim Alanları Koşulları
Yerleşim alanı projeleri için koşullar
Yerleşim alanı tasarımı
Yangın güvenliği
Daire içi engelsiz dolaşım alanlarının korunması
Yangın uyarı ve alarm sistemi
Işıklandırma ve alarmların tertibatı
Otel ve moteller
Apartman daireleri ve katlar

Kentsel açık mekânların engelsiz tasarlanması veya mevcutların engelsiz duruma getirilmesi için önlemler alınmasına yönelik olarak Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu'nda (Koca, 2010, s. 15) aşağıda maddeler halinde verilen hususların uygulanması gerektiği düşünülmektedir:

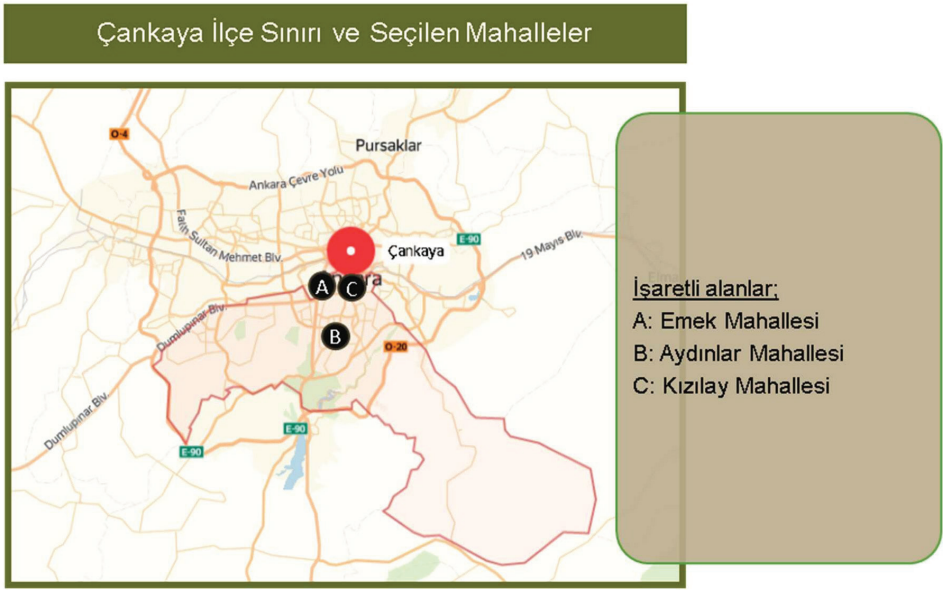
- Tüm kentsel mobilyaların ve mekânlardaki donatıların engellilerin erişime uygun hale getirilmesi ve kullanılabilirliğin sağlanması,
- Rampalarda, kaldırımlarda, geçitlerde vd. erişim alanlarında durak, çöp kutusu, pano, saksı vd. engellerin ortadan kaldırılmasıyla birlikte, diğer bireyler tarafından taşıt park edilmesi, stant kurulması vb. eylemlerin önüne geçilmesi,
- Görme engellilerin gidecekleri noktaya erişebilirliğinin sağlanması amacıyla yönelik kaldırımlar yönlendiricilerin kaplanması veya döşenmesi,
- Zihinsel engellilerin ulaşabilirliğine yönelik olarak işaretlemelerin yönlendirici, algılanabilir, basit ve güvenilir olmasının sağlanması.

ENGELLİ KULLANICILARIN ÇANKAYA İLÇESİ EMEK, AYDINLAR VE KIZILAY MAHALLELERİNDEKİ ERİŞEBİLİRLİĞİNE YÖNELİK DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bu bölümünde, çalışma bütününde verilen temel ilkeler, standartlar, uygulama esasları, fiziksel çevreden beklentiler ve diğer hususlar göz önünde bulundurularak, seçilen alanlardaki mekânsal düzenlemelerin ne denli mekâna aktarıldığı konusu görsel ve yazılı ifadelerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. İnceleme Alanı, Seçilen Mahalle ve Güzergâhların Tanımlanması

Yandex Haritalar internet kaynağı üzerinden Ağustos, 2019 tarihinde alınan Çankaya ilçe sınırı ve ilçede çalışma kapsamında değerlendirilmek üzere seçilen mahalleler, harita üzerindeki konumları ile verilmiştir (Şekil 5). Şekillerde, aynı zamanda, seçilen güzergâhlar dâhilinde bulunan önemli alanların genel nitelikleri de yer almaktadır.

Şekil 5. Çankaya ilçe sınırı ve seçilen mahalleler .(A) Emek Mahallesi, (B) Aydınlar Mahallesi, (C) Kızılay Mahallesi

Emek Mahallesi Ankara'nın önemli ulaşım akslarından biri olan Mevlâna Bulvarı (eski adıyla Konya Yolu) üzerinde yer almakta olup, sınıra en yakın önemli mevkilere güneyde Balgat, Söğütözü, doğuda Bahçelievler ve batıda AŞTİ örnek verilebilir. Mahalle sınırı ve seçilen güzergâh boyunca; parklar, otoparklar, duraklar, terminal, metro istasyonu, kütüphane vd. noktalar ele alınmıştır (Şekil 6.a). Ayrıca Şekil 6.b'de önemli kamusal birimler uydu fotoğrafında da işaretlenmiştir.

Şekil 6.a. Emek mahallesi sınırı ve çevresindeki önemli alanlar

Şekil 6.b. Emek mahallesinde önemli kamusal mekanlar

Aydınlar Mahallesi Ankara'nın önemli akslarından biri olan Dikmen Caddesi üzerinde yer almaktadır. Dikmen Caddesi; Sokullu, Öveçler, Oran, Keklik Pınarı gibi önemli mevkilerden Kızılay, Ulus, Sıhhiye gibi önemli alanlara doğrudan ulaşılan ana akslardan biridir. Bunun yanı sıra sınıra en yakın önemli mevkilere, kuzeyde Öveçler, batıda Cevizlidere, güneyde Keklik Pınarı ve doğuda Yıldızevler örnek verilebilir. Mahalle sınırı ve seçilen güzergâh boyunca parklar, pazar alanları, otoparklar, duraklar, sağlık birimleri, okullar, eczaneler, ticari birimler, kurs ve eğitim merkezleri, dini tesis vd. noktalar ele alınmıştır (Şekil 7.a). Şekil 7.b'de önemli kamusal alanlar uydu fotoğrafında da işaretlenmiştir.

Şekil 7.a. Aydınlar mahallesi sınırı ve çevresindeki önemli alanlar

Şekil 7.b. Aydınlar mahallesinde yer alan önemli kamusal alanlar.

Kızılay Mahallesi Ankara'nın en önemli akslarından biri olan Atatürk Bulvarı üzerinde yer almaktadır. Atatürk Bulvarı Ankara'nın güney ve kuzeydeki neredeyse tüm alanlarını şehir merkezine bağlayan önemli bir akstır. Mahalle aynı zamanda Necatibey Caddesi, Milli Müdafaa Caddesi, Kumrular Caddesi ve Gazi Mustafa Kemal Bulvarı güzergâhları üzerinde sınırlanmıştır. Sınıra en yakın önemli mevkilere, kuzeyde Sıhhiye, güneyde Kavaklıdere, doğuda Kurtuluş ve batıda Maltepe örnek verilebilir.

Kızılay Mahallesi sınırı ve seçilen güzergâh boyunca parklar, duraklar, meydan, metro istasyonları, kütüphane, bazı kamu kurumları, ticari birimler ve sağlık birimleri, ele alınmıştır (Şekil 8.a). Takip eden Şekil 8.b'de önemli kamusal birimler uydu fotoğrafında işaretlenmiştir.

Şekil 8.a. Kızılay mahallesi sınırı ve çevresindeki önemli alanlar

Şekil 8. b. Kızılay Mahallesinde yer alan önemli kamusal alanlar

2. Güzergâh Seçimi ve Değerlendirme Unsurları

İnceleme alanı seçimi başlığı altında belirtildiği üzere güzergâh seçimleri, inceleme alanındaki önemli iki noktanın güzergâhın başlangıç ve bitiş noktası olarak seçilmesi ve bu noktalar arasında yer alıp, çalışma kapsamında önemli görülen alanların belirlenmesiyle gerçekleştirilmiştir. Örnek vermek gerekirse, Aydınlar Mahallesi'nde, kuzeye ilerlendikçe devlet hastanesinden sonra önemli sayılan bir mekân veya alan tespit edilmediği için güzergâh bitiş noktası olarak hastane seçilmiştir. Bunun yanı sıra üç mahallede de yaklaşık 1,5 km'lik mesafeler seçilmiş, değerlendirme yönünde aynı koşullar sağlanmaya çalışılmıştır.

Güzergâhlarla ilgili vurgulanması gereken bir diğer konu ise değerlendirme unsurlarında ele alınan önemli yerlerdir. Güzergâh boyunca seçilen tüm noktalar tek bir mahalleye bağlı olmayabilmektedirler. Konuya açıklık getirmek gerekirse, Aydınlar Mahallesi sağlık hizmetleri ve diğer temel aktivitelere yanıt veren bir merkez olarak seçilmiş, Dikmen Caddesi boyunca mahalle yakınlarındaki alanlar da güzergâha dahil edilmiştir. Örneğin, Çankaya Toplum Sağlığı merkezi Huzur Mahallesi sınırlarında olmakla birlikte, Aydınlar Mahallesinde seçilen güzergâh bütününde başlangıç noktası olarak alınmıştır.

Emek Mahallesi'nde seçilen güzergâh Ankara'nın en önemli ulaşım merkezlerinden biri olan AŞTİ ve en önemli kütüphanelerinden biri olan Mili Kütüphane arasında belirlenmiştir. Bu iki nokta arasında en kısa ve en güvenilir aks seçilerek 1,6 km boyunca gidiş ve dönüş olmak üzere fiziksel düzenlemeler saptanmıştır (Şekil 9).

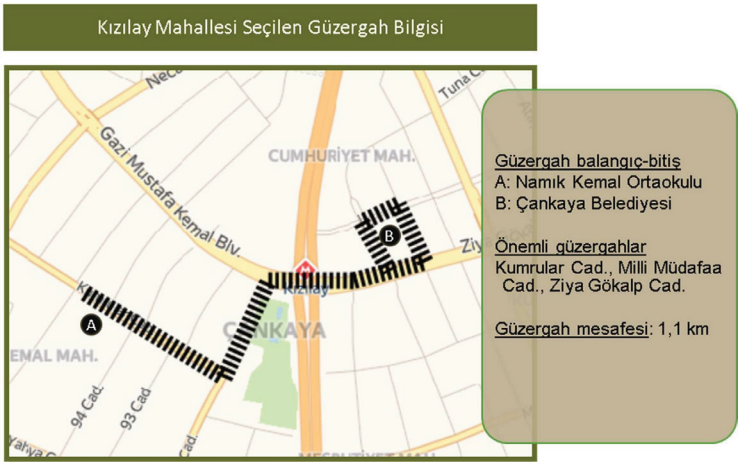

Şekil 9. Emek mahallesi seçilen güzergâh bilgisi

Aydınlar mahallesinde seçilen güzergâhın, Dikmen Caddesi bütününde bakıldığında konut alanlarının, sağlık birimlerinin, ticari birimlerin ve rekreasyon alanlarının en yoğun olduğu aks olduğu alandaki gözlemlerle tespit edilmiştir. Güzergâh seçimi genel açıklamasında belirtildiği gibi, güzergâh başlangıç ve bitiş noktaları Aydınlar Mahallesi ile sınırlı kalmamış, devlet hastanesi konumundan ötürü çalışma merkezi olarak seçilmiştir. Çankaya Toplum Sağlığı Merkezi ile 29 Mayıs Devlet Hastanesi arasında 1,3 km'lik mesafede belirlenen bu güzergâh boyunca gidiş ve dönüş olmak üzere fiziksel düzenlemeler saptanmıştır (Şekil 10).

Şekil 10. Aydınlar mahallesi seçilen güzergâh bilgisi

Kızılay mahallesinde seçilen güzergâh, metro istasyonu, meydan, kamu kurumları, rekreasyonel alanlar ve yoğun ortak kullanımların olduğu çalışma merkezi olarak alınmıştır. Bu güzergâhta eğitim birimi başlangıç noktası olarak seçilmiş, Çankaya Belediyesi ve çevresindeki düzenlemelerin analiziyle birlikte bitiş noktasına ulaşılmıştır. Bu iki nokta arasında toplam 1,1 km'lik mesafede belirlenen güzergâh boyunca gidiş ve dönüş olmak üzere fiziksel düzenlemeler tespit edilmiştir (Şekil 11).

Şekil 11. Kızılay mahallesi seçilen güzergâh bilgisi

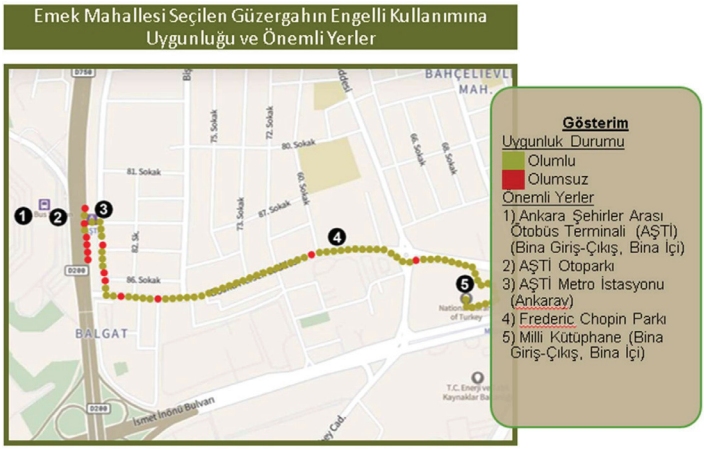
3. Seçilen Güzergâhların Engelli Kullanımına Yönelik Genel Uygunluk Durumu Tespiti

Seçilen güzergâhlar boyunca tespit edilen fiziksel düzenlemelerin engellilerin kullanımlarına uygunluk durumları (olumlu/olumsuz) çalışmanın bu bölümünde görsel ifadelerle aktarılmıştır. Uygunluk durumlarına göre yapılan işaretlemeler, "engelli kullanımına uygunluk ve erişilebilirlik analizi" başlığı altında detaylı olarak irdelenmiştir. İşaretlemelerde kırmızı renk düzenlemelerin engelli kullanımına uygun olmadığını, yeşil renk ise uygun olduğu ifade etmektedir. İşaretlemeler "puanlama ölçütleri ve uygunluk sıralamasında" sayısal veriler haline dönüştürülerek, farklı puanlama yöntemleriyle kıyaslanarak ele alınmıştır.

Alt başlıklarda seçilen alanlarda uygunluk durumu tespitlerinin görsel olarak ifade edildiği haritalar oluşturulmuştur. Bu haritalar üzerinde önemli görülen noktalar belirlenerek numaralandırılmıştır. Oluşturulan görsellerin lejant kısımlarında görsel üzerindeki numaraların tanımladığı noktalar belirtilmektedir.

3.1. Emek Mahallesi Güzergâhının Genel Uygunluk Durumu Tespiti

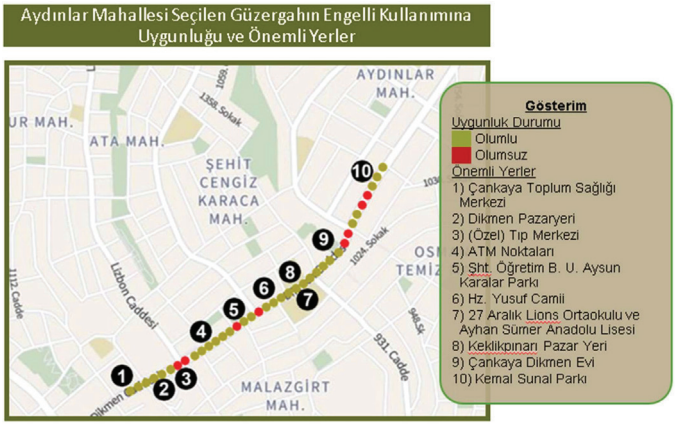
Emek Mahallesi'nde seçilen güzergâh boyunca ele alınan önemli alanlar ve konumsal saptamalar ışığında uygunluk durumuna yönelik işaretlemeler harita görseline aktarılmıştır (Şekil 12).

Şekil 12. Emek mahallesi seçilen güzergâhın engelli kullanımına uygunluğu ve önemli yerler

3.2. Aydınlar Mahallesi Güzergâhının Genel Uygunluk Durumu Tespiti

Aydınlar Mahallesi'nde seçilen güzergâh boyunca ele alınan önemli alanlar ve konumsal saptamalar ışığında uygunluk durumuna yönelik işaretlemeler harita görseline aktarılmıştır (Şekil 13).

Şekil 13. Aydınlar mahallesi seçilen güzergâhın engelli kullanımına uygunluğu ve önemli yerler

3.3.3 Kızılay Mahallesi Güzergâhının Genel Uygunluk Durumu Tespiti

Kızılay Mahallesi'nde seçilen güzergâh boyunca ele alınan önemli alanlar ve konumsal tespitler ışığında uygunluk durumuna yönelik işaretlemeler harita görseline aktarılmıştır (Şekil 14).

Şekil 14. Kızılay mahallesi seçilen güzergâhın engelli kullanımına uygunluğu ve önemli yerler

4. Seçilen Mahalleler Bazında Engelli Kullanımına Uygunluk ve Erişilebilirlik Analizi

4.1. Emek Mahallesi Engelli Kullanımına Uygunluk ve Erişilebilirlik Analizi

Genel uygunluk durumu saptamaları ışığında, işaretlenen alanlardaki uygunluk durumuna yönelik detaylı değerlendirmeler, yaya kaldırım döşemelerinin sürekliliği, yaya kaldırım genişliği, kaldırım yönlendiricilerinin sürekliliği ve rampa yükseklikleri, yaya geçitlerinin ve uyarıcıların güvenilirliği gibi fiziksel unsurlara göre yapılmıştır (Şekil 15).

Şekil 15. Emek mahallesi güzergâhlar üzerinde uygunluk durumu değerlendirilen noktalar

Çalışmanın bu bölümünde, uygunluk durumu işaretlemelerinin yanı sıra, değerlendirmelere yönelik olumlu ve olumsuz koşulların kıyaslanabilmesi amacıyla sayılarla işaretlenen (1'den 7'ye kadar) noktalardaki görsel veriler aktarılmaktadır (Şekil 21).

Şekil 21. Nokta-7 uygunluk durumu değerlendirmesi (Kişisel arşiv, 2019)

4.2. Aydınlar Mahallesi Engelli Kullanımına Uygunluk ve Erişilebilirlik Analizi

Genel uygunluk durumu saptamaları ışığında, işaretlenen alanlardaki uygunluk durumuna yönelik detaylı değerlendirmeler, yaya kaldırım döşemelerinin sürekliliği, yaya kaldırım genişliği, kaldırım yönlendiricilerinin sürekliliği ve rampa yükseklikleri, yaya geçitlerinin ve uyarıcıların güvenilirliği gibi fiziksel unsurlara göre yapılmıştır (Şekil 22).

Şekil 22. Aydınlar mahallesi güzergâhlar üzerinde uygunluk durumu değerlendirilen noktalar

Uygunluk durumu işaretlemelerinin yanı sıra, değerlendirmelere yönelik olumlu ve olumsuz koşulların kıyaslanabilmesi amacıyla sayılarla işaretlenen (1'den 7'ye kadar) noktalardaki görsel veriler çalışmanın bu bölümünde aktarılmaktadır (Şekil 23-29).

Şekil 23-29. Nokta-7 uygunluk durumu değerlendirmesi (Kişisel arşiv, 2019)

4.3. Kızılay Mahallesi Engelli Kullanımına Uygunluk ve Erişilebilirlik Analizi

Genel uygunluk durumu saptamaları ışığında, işaretlenen alanlardaki uygunluk durumuna yönelik detaylı değerlendirmeler, yaya kaldırım döşemelerinin sürekliliği, yaya kaldırım genişliği, kaldırım yönlendiricilerinin sürekliliği ve rampa yükseklikleri, yaya geçitlerinin ve uyarıcıların güvenilirliği gibi fiziksel unsurlara göre yapılmıştır (Şekil 30).

Şekil 30. Kızılay mahallesi güzergâhlar üzerinde uygunluk durumu değerlendirilen noktalar

Uygunluk durumu işaretlemelerinin yanı sıra, değerlendirmelere yönelik olumlu ve olumsuz koşulların kıyaslanabilmesi amacıyla sayılarla işaretlenen (1'den 8'e kadar) noktalardaki görsel veriler çalışmanın bu bölümünde aktarılmaktadır (Şekil 31-38).

Şekil 31-38. Nokta-8 uygunluk durumu değerlendirmesi (Kişisel arşiv, 2019)

5. Seçilen Güzergâhlar Üzerindeki Önemli Mekânlara Yönelik Değerlendirme

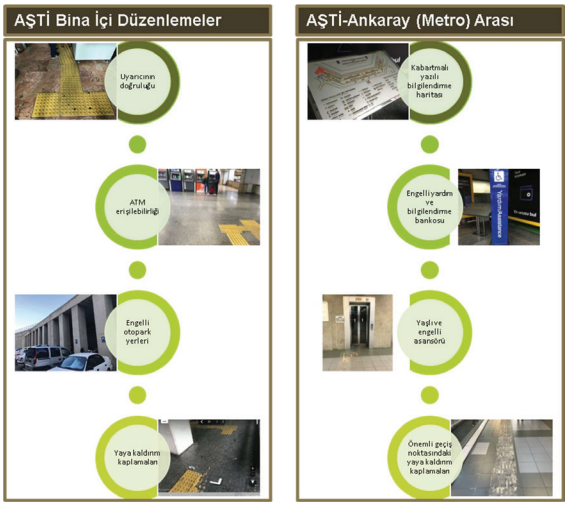
Çalışmanın bu bölümünde kamusal açık alanlar ve ulaşım aksları üzerinde yapılan detayları gözlemlerin yanı sıra, güzergâhlar üzerinde belirtilen önemli kamusal mekânlara erişilebilirlik unsurları görsel örnekler ışığında değerlendirilmiştir.

5.1. Emek Mahallesi Güzergâhı Üzerindeki Önemli Mekânlara Yönelik Değerlendirme

Emek Mahallesi güzergâhı boyunca erişim/ulaşım çerçevesinde önemli görülen bazı kamusal mekânlar, AŞTİ, Ankaray İstasyonu, Milli Kütüphane ve diğer alanlar olarak sınıflandırılmıştır. Bu mekânlara özgü yapılan değerlendirmeler ve ilgili uygulamalara ait detaylar görsel şemalarla aktarılmıştır.

AŞTİ'de uyarıcıların doğruluğu genel anlamda sağlanmakta olup, bazı kaplamalar yoğun kullanılan alanlarda tahribata uğramıştır. AŞTİ içerisinde konumlandırılan ATM noktalarına engelli kaldırım döşemeleri/kaplamaları doğrudan yönlendirmemektedir. Aynı zamanda engelsiz ATM bulunmamaktadır. Engelli otopark yeri için ise yalnızca iki araç kapasiteli bir alan belirlenmiştir.

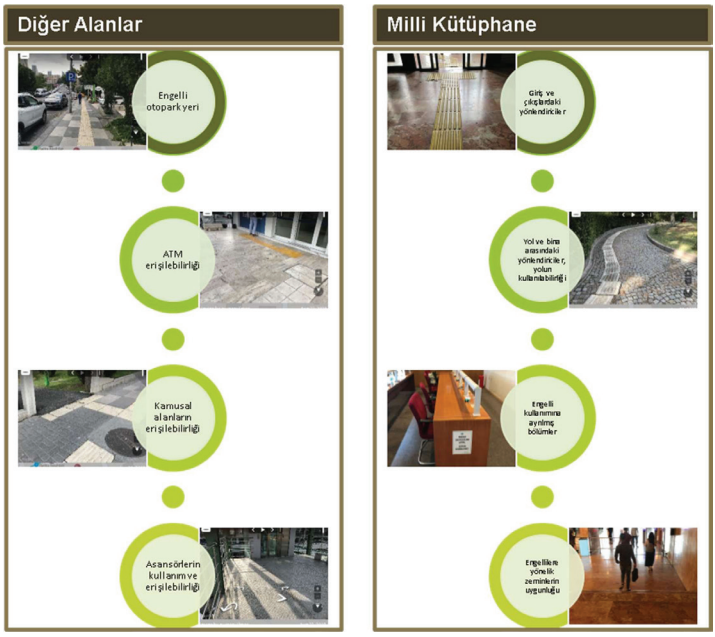
Aşti-Ankaray arasındaki geçiş güzergâhında görme engelliler için kabartmalı yazılı bilgilendirme haritası ve hemen bitişiğinde engelli yardım bankosu bulunmaktadır. Bilgilendirme noktasının konumu istasyon ve terminal arasında gerekli olan bir konumdadır. AŞTİ boyunca genel anlamda görme engelliler için yönlendiriciler ve bedensel engelliler için asansörler bulunmaktadır. Yönlendiricilerle güvenilir şekilde asansörlere sağlıklı erişim sağlanabilmektedir (Şekil 39).

Şekil 39. Mevcut düzenlemeler AŞTİ bina içi ve AŞTİ-Ankaray arası (Kişisel arşiv, 2019)

AŞTİ ve Milli Kütüphane arasındaki aksta (Bosna Hersek Caddesi) bir adet engelli otopark yeri tespit edilmiştir. Otoparkın konumu F. Chopin parkına yakın ve erişilebilir düzenlemelerin olduğu bir noktadadır. Yine cadde üzerinde bir banka önünde görme engelli bireyler için yönlendirici döşeme yapılmış fakat kaldırımdaki döşemelerle ATM veya banka girişi arasında süreklilik sağlanamamıştır.

Milli kütüphaneye doğru ilerleyen güzergâh görme ve bedensel engelli grubu için oldukça uygundur, söz konusu mekâna giriş çıkışlar ve bina içi düzenlemeler de yerinde incelemelerle görsele aktarılmıştır. Milli kütüphane içerisindeki çalışma alanlarından birinde engellilerin kullanımına ayrılmış özel bir alan bulunmaktadır, fakat bina zemininde görme engellilere yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır (Şekil 40). Sesli kütüphane olmaya yönelik özel tasarım ve gerekliliklerin bulunmamasının, bu durumun sebebi olduğu düşünülebilir.

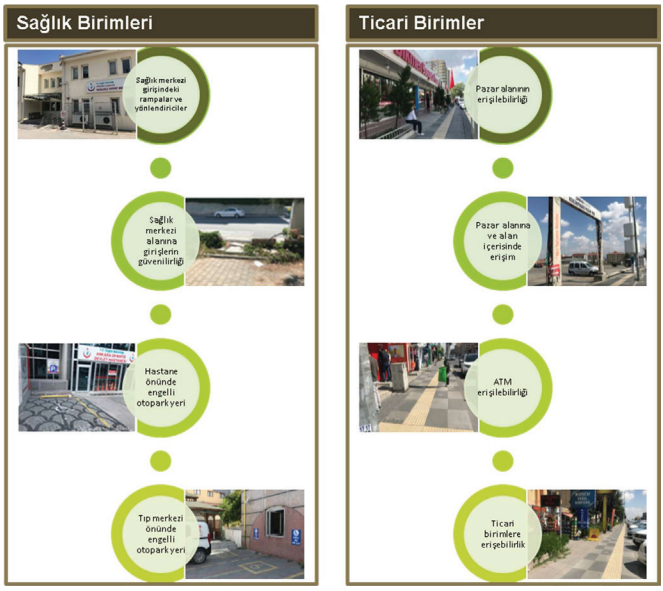

Şekil 40. Mevcut düzenlemeler Milli Kütüphane ve diğer kamusal alanlar (Kişisel arşiv, 2019)

5.2. Aydınlar Mahallesi Güzergâhı Üzerindeki Önemli Mekânlara Yönelik Değerlendirme

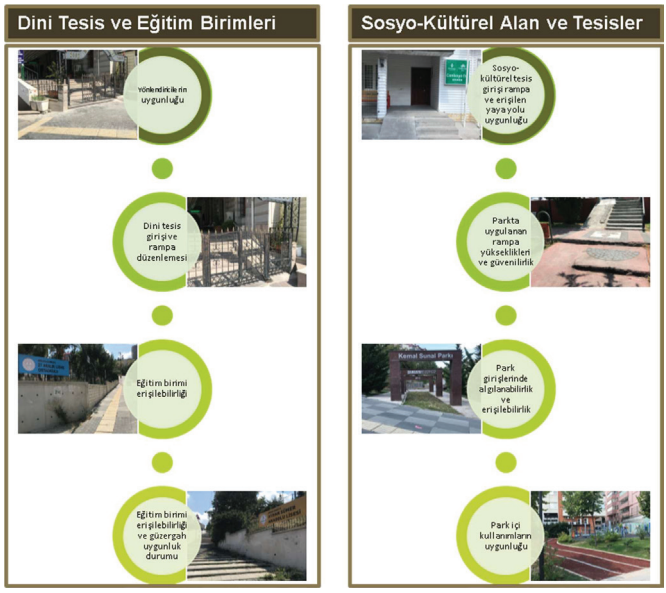
Aydınlar Mahallesi güzergâhı boyunca önemli olan veya çalışma kapsamında erişim/ulaşım çerçevesinde önemli görülen bazı kamusal mekânlar, sağlık birimleri, ticari birimler, dini tesis ve eğitim birimleri, sosyo-kültürel alan ve tesisler olarak sınıflandırılmıştır. Bu mekânlara özgü yapılan değerlendirmeler ve ilgili uygulamalara ait detaylar görsel şemalarla aktarılmıştır.

Çankaya Toplum Sağlığı Merkezi'ne erişim için kullanılan yaya yolları görme engelli ve ortopedik engelli bireylerin kullanımına uygun fakat yaya yolundan binaya giriş aşamasında yönlendiricilerin sürekliliği ve güvenilirliği uygun değildir. Tıp merkezi önünde iki araç için ve devlet hastanesi önünde bir araç için engelli otopark yerleri ayrılmıştır. Belirlenen güzergâh boyunca yoğun olarak ticari birimler/alanlar mevcut olup, yaya kaldırımlarındaki düzenlemelerin neredeyse tamamı bu birimlerin önünden geçmekte fakat düzenlemeler görme engelliler için dolaşım esasına uymamaktadır. Başka bir deyişle; birey pazar alanına veya markete ulaşabilmekte fakat alanların içerisinde dolaşımını yardım almadan gerçekleştirememektedir (Şekil 41).

Şekil 41. Mevcut düzenlemeler sağlık birimleri ve ticari birimler (Kişisel arşiv, 2019)

Camiye ulaşımın yönlendiricilerle ve uygun kaldırım yükseklikleriyle sağlanabilmesinin yanında, cami girişinde tekerlekli sandalyeli bireyler için ayrılan rampanın kullanıma kapalı olduğu, açılsa dahi dik olması sebebiyle güvenilir olmadığı gözlemlenmiştir. Çankaya Dikmen Evi'ne ulaşmak isteyen birey, sosyo-kültürel ihtiyaçlarını yakınlardaki parklarla birlikte bu mekânda kolayca erişerek sağlayabilmektedir. Aynı zamanda parkların erişilebilir olmasının yanında, parkların içindeki dolaşım ve algılanabilirlik de oldukça önemlidir. Görselde aktarıldığı üzere çok dik bir engelli rampası, bireyin kendi başına bu alana erişmesine engel olmakta, park içerisindeki zeminlerdeki yönlendiricilerin olmaması görme engelli grubu için de sorun teşkil etmektedir (Şekil 42).

Şekil 42. Mevcut düzenlemeler dini tesis, eğitim birimleri, sosyo-kültürel tesisler ve alanlar (Kişisel arşiv, 2019)

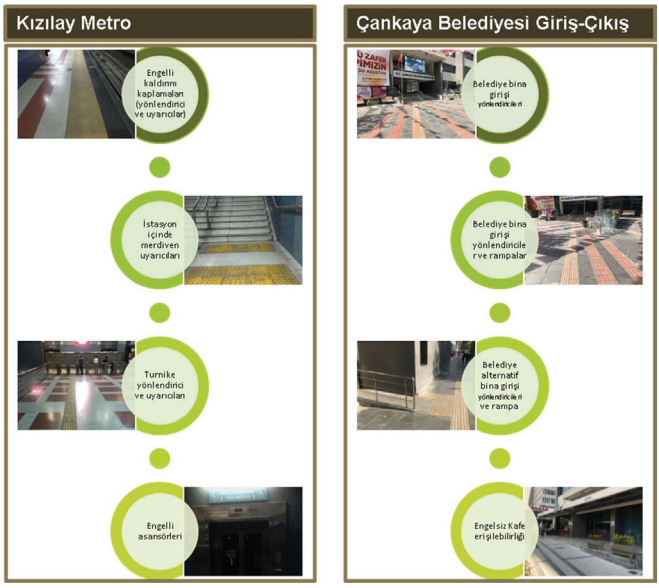
5.3. Kızılay Mahallesi Güzergâhı Üzerindeki Önemli Mekânlara Yönelik Değerlendirme

Kızılay Mahallesi güzergâhı boyunca önemli olan veya çalışma kapsamında erişim/ulaşım çerçevesinde önemli görülen bazı kamusal mekânlar, Kızılay Metro, Çankaya Belediyesi ve diğer kamu kurum giriş-çıkışları, park, durak ve trafik lambaları şeklinde gruplandırılmıştır. Bu mekânlara özgü

yapılan değerlendirmeler ve ilgili uygulamalara ait detaylar görsel şemalarla aktarılmıştır.

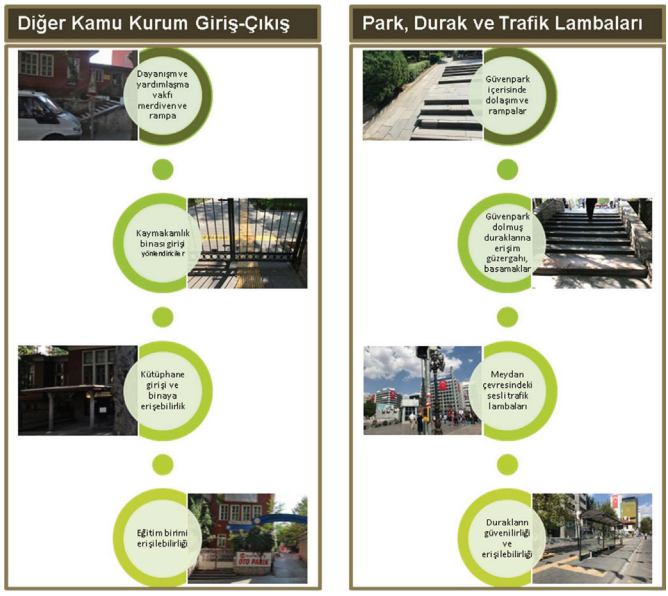
Kızılay metrosu Ankara'nın en yoğun kullanılan, tüm kent içi raylı ulaşım hatlarının kesişim ve aktarım noktası niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda diğer bölgelere kıyasla Kızılay'daki düzenlemelerin önceliğinin fazla olması ve bu durumun mekâna yansımaları açıkça görülebilmektedir. Yönlendiriciler, uyarıcılar, asansörler vs. engellilerin kullanımına uygundur.

Detaylı olarak analiz edilen bir diğer kamusal mekân ise Çankaya Belediyesi Bina'sıdır. Çankaya Belediyesi tarafından yayınlanmış olan engelsiz işyeri kılavuzunda, bina parseli çevresi kaldırım yapım esasları ve bina yapımında aranacak ulaşılabilirlik koşullarına yer verilmiştir (URL 3). Çankaya Belediyesi'nin ilgili yönlendirmelere uyma durumu bina içerisine erişilebilirlik açısından yeterince yansımamış olsa da belediye çevresindeki süreklilik ve algılanabilirlik oldukça uygundur. Birden fazla giriş ve çıkış noktası olan belediyenin, bu alanlarda engellilere yönelik düzenlemeleri kullanılabilirlik esasına uygundur. Aynı zamanda Ç'engel kafe de belediye binasının Sakarya Caddesi cephesinde, yaya yolundan doğrudan erişim sağlanabilen engellilerin erişimine açık bir konumdadır (Şekil 43).

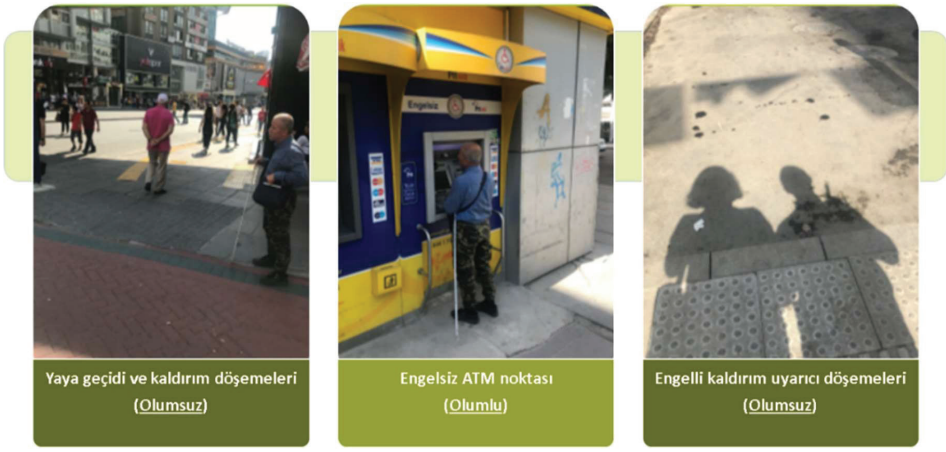

Şekil 43. Mevcut düzenlemeler Kızılay Metro ve Çankaya Belediyesi giriş-çıkış (Kişisel arşiv, 2019)

Güzergâh başlangıcı olan Kumrular Caddesi'nde bulunan kurumlara yaya yollarından erişim sağlanması oldukça güçtür. Kaldırım kaplamalarının sürekliliğinin olmaması yanında, ortopedik engellilerin binaların yan yollarından, rampalar bulunsa bile doğrudan ulaşmaları oldukça güçtür. Çankaya Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı ile Kaymakamlık girişinde basamak ve rampa kullanımları uygundur. Kütüphaneye ise yaya kaldırımından doğrudan giriş yapılabilmektedir (Şekil 44).

Şekil 44. Mevcut düzenlemeler park, durak, trafik lambaları ve kamu kurum giriş-çıkış (Kişisel arşiv, 2019)

Kızılay Mahallesi'ndeki çalışmalar esnasında %100 görme engelli bir birey ile seçilen güzergâh başta olmak üzere, engelli bireyin çoğunlukla kullandığı yollardan geçilerek, karşılaşılan sorunlar üzerine görüşme yapılmıştır. S. Arslan, uzun süredir Ankara'da yaşayan bir birey olarak Kızılay'da birçok noktayı ezbere bilmesine rağmen, fiziksel engellerden çok insan ve toplum engeline takıldığını ifade etmiştir (kişisel iletişim, 29 Ağustos 2019). Engelsiz ATM noktasına kolaylıkla erişerek, sokaklarda karşısına çıkan engellerin yerini bularak doğrudan gösterebilmiştir (Şekil 45).

Şekil 45. Görme engelli bir bireyin fiziksel çevre kullanımına dair örnek (Kişisel arşiv, 2019)

Çankaya Belediyesi'nin fiziksel çevrede karşılaştıkları sorunlara hemen çözüm bulduğunu ve Kızılay'da erişim güçlüğü yaşamadığını belirten S. Arslan, fiziksel düzenlemelerin ve erişilebilirliğin önemini vurgulamakla birlikte, bireyin bu alanları nasıl kullanması gerektiği yönünde eğitim ihtiyacının altını çizmiştir (kişisel iletişim, 29 Ağustos 2019).

6. Puanlama Ölçütleri ve Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde seçilen güzergâhların çalışma bütününde görsel kaynaklarla değerlendirilmesinin yanında, sayısal değerlerle uygunluk sıralamaları ortaya konulmuştur. Bu bağlamda üç ayrı mahalle güzergâhları göz önünde bulundurularak, güzergâhların yer tanımları kamusal alan ve kamusal mekân olarak ikiye ayrılmıştır. Bu sınıflandırmanın sebebi çalışma bütününde de bina içerisindeki erişilebilirliğin, binaya erişilebilirlik konusuyla ayrı şekilde değerlendirilmesi gerekliliğidir.

Belirlenen yer tanımı ve güzergâhlar için çalışma bütününde ele alınan temel ölçütler ortaya konularak, araştırmalar, beklentiler ve görüşmeler ışığında her bir ölçüte 1 ile 0 arasında katsayılar verilmiştir. Ölçütlere göre ağırlıklı değerlerin bulunmasına yönelik olarak; olumsuz durumlara binaen (-) değerler, olumlu durumlara binaen (+) değerler belirlenmiş ve bu değerler

-2, +2 arasında sınırlandırılmıştır. En yüksek değer olan katsayıların

toplamı ve ölçüt değerlendirmelerinin tamamının +2 puan alması durumunda 20 olarak değerlendirilmiştir (Tablo 7).

Tablo 7. Uygunluk durumu puanlama tablosu

Yer tanımı	Ölçütler	Katsayı	Çankaya İlçesi, Seçilen Mahalleler ve Güzergâhlar					
			Güzergâh-1 Emek Mahallesi		Güzergâh-2 Aydınlar Mahallesi		Güzergâh-3 Kızılay Mahallesi	
			Değer	Ağırlıklı Değer	Değer	Ağırlıklı Değer	Değer	Ağırlıklı Değer
Kamusal alanlar	Erişilebilirlik	1	-1	-1	2	2	1	1
	Basitlik, algılanabilirlik	0,7	-1	-0,7	2	1,4	-1	-0,7
	Güvenilirlik	0,9	-2	-1,8	1	0,9	1	0,9
	Kullanılabilirlik	0,8	-1	-0,8	2	1,6	-1	-0,8
	Süreklilik	0,9	1	0,9	2	1,8	-1	-0,9
	Standartlara uyum durumu	0,7	-1	-0,7	1	0,7	-2	-1,4
Kamusal mekânlar	Erişilebilirlik	1	1	1	1	1	-1	-1
	Basitlik, algılanabilirlik	0,7	1	0,7	1	0,7	-1	-0,7
	Güvenilirlik	0,9	2	1,8	1	0,9	1	0,9
	Kullanılabilirlik	0,8	1	0,8	1	0,8	-1	-0,8
	Süreklilik	0,9	1	0,9	-1	-0,9	-1	-0,9
	Standartlara uyum	0,7	1	0,7	1	0,7	-1	-0,7

Katsayıların değerlerle çarpılmasıyla ağırlıklı değerler elde edilerek, toplam ağırlıklı değer en yüksek değere bölünmüş ve uygunluk sıralaması bulunmuştur (Tablo 8).

Tablo 8. Mahalle ve güzergâh bazında puanlama değerleri ve uygunluk sıralaması

Yer tanımı: mahalle ve güzergâhlar	Güzergâh-1 Emek Mahallesi	Güzergâh-2 Aydınlar Mahallesi	Güzergâh-3 Kızılay Mahallesi
Toplam ağırlıklı değerler	1,8	11,6	-5,1
Toplam ağırlıklı değer/Max. değer (20)	0,09	0,58	-0,255
Uygunluk durumu sıralaması	**2**	**1**	**3**

Ölçütlerin ve alanların puanlanması sonucu, engelli kullanımına en uygun mahalle Aydınlar Mahallesi, ikinci sırada Emek Mahallesi ve negatif değerlerle üçüncü sırada Kızılay Mahallesi olmuştur. Kamusal mekân ve kamusal alan olarak ayrı sınıflandırılan yer tanımlarına göre bakıldığında, en yüksek değer 10 olmak üzere aynı metotla puanlama yapılmıştır.

Tablo 9. Kamusal alanlar bazında puanlama değerleri ve uygunluk sıralaması

Yer tanımı: kamusal alanlar	Güzergâh-1 Emek Mahallesi	Güzergâh-2 Aydınlar Mahallesi	Güzergâh-3 Kızılay Mahallesi
Toplam ağırlıklı değer	-4,1	8,4	-1,9
Toplam ağırlıklı değer/Max. değer (10)	-0,205	0,42	-0,095
Uygunluk durumu sıralaması	**3**	**1**	**2**

Kamusal alanların puanlanması sonucu, seçilen güzergâhlar üzerinde engelli kullanımına en uygun alanların bulunduğu mahalleler sırasıyla Aydınlar Mahallesi, Kızılay Mahallesi ve Emek mahallesi olmuştur (Tablo 9). Kamusal mekânların puanlanması sonucu ise seçilen güzergâhlar üzerinde engelli kullanımına en uygun mekânların bulunduğu mahalleler sırasıyla Emek Mahallesi, Aydınlar Mahallesi ve Kızılay Mahallesi olmuştur (Tablo10).

Tablo 10. Kamusal mekânlar bazında puanlama değerleri ve uygunluk sıralaması

Yer tanımı: kamusal mekânlar	Güzergâh-1 Emek Mahallesi	Güzergâh-2 Aydınlar Mahallesi	Güzergâh-3 Kızılay Mahallesi
Toplam ağırlıklı değer	5,9	3,2	-3,2
Toplam ağırlıklı değer/Max. değer (10)	0,295	0,16	-0,16
Uygunluk durumu sıralaması	**1**	**2**	**3**

Seçilen güzergâhların engelli kullanımına uygunluklarının işaretlendiği bölümde, işaretlemeler her noktanın belli bir ölçüyü ifade ettiği, güzergâhların mesafelerinin yaklaşık olması göz önünde bulundurularak sınıflandırılmıştır. Toplam güzergâh mesafesi üzerinde, olumsuz değerlendirilen kısımlar ve uygun alanlar oransal olarak belirlenmiştir (Tablo o 11).

Tablo 11. Güzergâh uygunluk durumu işaretleme oranları

Mahalleler	İşaretlemeler			Uygunluk dağılımı		Uygunluk Sıralaması
	Uygun değil	Uygun	Toplam	Uygunsuzluk oranı	Uygunluk oranı	
Emek	13	59	72	0,180555556	0,819444	**2**
Aydınlar	12	60	72	0,166666667	0,833333	**1**
Kızılay	37	56	93	0,397849462	0,602151	**3**

İşaretlemelerin uygunluk oranları sıralamasına bakıldığında ise en uygun mahallenin Aydınlar Mahallesi, ikinci sırada Emek Mahallesi ve üçüncü sırada Kızılay Mahallesi olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde günlük temel ihtiyaçlarını karşılamada çeşitli engellerle, kısıtlarla karşılaşan bireylerin bu ihtiyaçlarını diğer bireylerle eşit şekilde karşılayabilmesi ve toplumda bireysel olarak hareket edebilmesine olanak sağlayan çalışmalar günden güne artmaktadır. Dostoğlu ve çalışma arkadaşlarının (2009) dile getirdiği, alışılageldik normlar sorgulandığında engelli kişilerden ziyade engelli fiziksel çevrelerin olduğu, kişinin aslında beklenmedik değişiklikler yaşamadığı, içinde bulunduğu fiziksel çevrenin bu değişikliklere cevap veremediği değerlendirmesi oldukça yerinde bir ifadedir.

Engelliliğin ayrıksı ve sert hatlı bir durum olmaktan çok, duyarlığı daha yüksek insani gereksinimler olarak dile getirildiği, çok daha nazik bir tanıma ve yaklaşım biçiminin yerleşmesi dahi önemli bir aşamanın geçilebildiğinin göstergesi olacaktır.

Bu bağlamda çalışmada engelli ve engelliliğe yönelik genel çerçeve ortaya konularak, kabul edilen standartların ve yasal boyutun Ankara ili Çankaya ilçesinde belirlenen ölçütler çerçevesinde ne düzeyde mekânda somutlaştığı saptanmak istenmiştir. Kamusal alan ve kamusal mekâna yönelik farklılaşmaların da göz önüne alındığı ölçütler doğrultusunda gerek niteliksel gerekse de puanlanma yoluyla niceliksel bir değerlendirme gerçekleştirilmiştir.

Niteliksel analiz ve değerlendirmeler sonucunda yapılabilecek yorumlardan biri engelli ya da engelli benzeri bir durumda olan kullanıcılar için yapılan, erişilebilirliğe yönelik çalışmaların yalnızca üzerinde iyi çalışılmış fragmanlar olarak değil bütünleşik bir yapı olarak iyi işlemesinin gerekliliğidir. Bu yapıda kullanıcı tarafından öngörülemeyen ve fark edilemeyen her kopukluk/arıza, neden olacağı kazalar ile zaten dezavantajlı durumda olan kullanıcı için daha ciddi sorunların ortaya çıkmasına aracı olacaktır.

Niceliksel bağlamda ise önemlilik düzeylerine göre ağırlık katsayıları da katılarak yapılan puanlama sonucunda kamusal alanlar bazında engelli kullanımına en uygun mahallenin Aydınlar Mahallesi, kamusal mekânlarda ise Emek Mahallesi olduğu sonucuna varılmıştır.

Güzergâhlar üzerindeki engelli kullanımlarına yönelik tespitler ışığında yapılan olumlu/olumsuz işaretlemelerin uygunluk oranları sıralamasına

bakıldığında ise en uygun mahallenin Aydınlar Mahallesi olduğu sonucuna varılmıştır.

Her iki puanlama yönteminde de görüldüğü üzere Aydınlar Mahallesi, genel ihtiyaçlara yanıt verebilen, sürekliliği olan, kullanılabilir, algılanabilir ve güvenilir fiziksel düzenlemelere sahip, gerek engelli, gerek engelli olmayan bireylerin kullanımına en uygun olan kentsel yaşam alanıdır. Bir başka deyişle fragmanlar ve ilişkilenmeler çerçevesinde görece daha başarılı bir bileşik yapı ortaya koyabilme başarısının en yüksek olduğu bölgedir.

KAYNAKÇA

Ali, S., Genç, Y. (2010). *Sosyal hizmet terimleri* (1. b.). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Bekiroğlu, M. S. (2002). *Peyzaj düzenlemelerinde özürlülerin kullanımları ile ilgili sorunların saptanması.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi FBE, İstanbul.

Cordan, Ö., Çolak, Ş. (2015). İç ve dış arasında mekânsal ve toplumsal bir karşılaşma durumu olarak "kentsel iç mekân". *Mimarlık Dergisi* (384), 14-15.

D'Agostini, A., Francon, M., Gordon, C., Hirsch, B., Iantkow, M., Jackson, E., Clough,

D. (2010). *Engelsiz tasarım kılavuzu (3. Baskı).* (C. Koca, Ed. ve C. Koca, Çev.). İstanbul: Dünya Engelliler Vakfı.

Dostoğlu, N., Şahin, E., Taneli, Y. (Mayıs-Haziran 2009), *Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler*, Erişim Tarihi: 28 Ekim 2020, http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=361&RecID=2062

Erdönmez, M. E., Akı, A. (2005). Açık kamusal kent mekanlarının toplum ilişkilerindeki etkileri. *Megaron Dergisi, 1*(1), 67-87.

Erkesim, R. (1999). Özürlüye uygun açık alan tasarımı ve kullanımlarının değerlendirilmesi ve İstanbul örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi FBE, İstanbul.

Gökçen, T. (1999). *Engelli insanlar için kentsel tasarım.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü FBE, İzmir.

Gündoğdu, H. (2019). *Ankara Dikmen Vadisi Parkı, Göksu Parkı ve Can Yücel Parkı örneklerinde parkların erişebilirlik açısından irdelenmesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi FBE , Ankara.

Habermas, J. (2003). *Kamusallığın yapısal dönüşümü* (5. Baskı). (T. Bora, M. Sancar, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.(Orijinal çalışma basım tarihi 1962)

Sancar, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.(Orijinal çalışma basım tarihi 1962)

Hacettepe Üniversitesi, Engelliler Araştırma ve Uygulama Merkezi. (2017). İhtiyaç analizi *raporu.* Erişim Tarihi: 24 Aralık 2018, http://hacettepemeslekirehabilitasyon.org.tr/file/IhtiyacAnaliziRaporu.pdf.

Jackson, J. (1987). Civic culture and public spaces. Glazer, L., Lilla, M. (Ed.). *The public face*

of architecture: Civic Culture and Public Spaces (216). New York: Free Press

Kaplan, H., ve Öztürk, M. (2004). Engelliler, kamu mekanı ve engelsiz tasarım: kamusal iç mekanlarda irdelenmesi için bir çerçeve. *Planlama Dergisi, 2*, 67-74.

Karaelmas, O. (1998). *Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Saray Rehabilitasyon Merkezi dış mekan planlaması.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi FBE, Ankara.

Keskin, N. (2011). *Engellilere yönelik İzmir ili Bornova ilçesi örneğinde kentsel yeşil alan standartlarının irdelenmesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi FBE, İzmir.

Koca, C. (2010). Engelsiz şehir planlaması bilgilendirme raporu. İstanbul: *Dünya Engelliler Vakfı Yayını.* Erişim Tarihi: 11 Kasım 2018. http://www.devturkiye.org/Projeler/Engelsiz-Sehir-Planlamasi/Engelsiz-Sehir- Tasarim-Raporu/.

Koç, H. (2001). Erişilebilir-engelsiz yerleşmeler arayışında. *Planlama Dergisi* (1-2), 50-56.

Lynch, K. (1990). The openness of open space. T. Banerjee ve M. Southworth, (Ed.),

City sense and city design (396–412). Cambridge: MIT Pres.

Özbay Tarhan, I. (2016). *Kamusalın politik içeriğinin mekâna yansıması bağlamında kentsel kamusal mekanda güç mücadelesi***.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi FBE, İzmir.

Öztürk, M. (2011). *Türkiye'de engelli gerçeği.* Serenli, A. (Ed.) İstanbul: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği Yayınları. 12 Aralık 2018.

Polat, E. (2002). *Kentsel yaya mekanlarındaki tüm kullanıcılar için karar-destekli bir tasarım modeli önerisi; Ankara kent merkezi örneklemesi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi FBE, Ankara.

Şahin, S.Z. (2019). Yerel Seçimlerde Ankara'nın Merkez ve Çevre İlçelerine Dair Sosyo-Mekânsal Bir Analiz Denemesi. *Ankara Araştırmaları Dergisi,* 7(1), 213-223.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Tüketici Hizmetleri. (2011). *Engelli bireyler modülü.* Ankara. Erişim Tarihi: 11 Eylül 2018, http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Engelli%20Bireyler.pdf.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2002). *Türkiye engelliler araştırması.* Erişim Tarihi: 15 Nisan

2019, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2010). *Engellilerin sorun ve beklentileri araştırması.* Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim Tarihi: 10 Aralık 2016. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2011). *Nüfus ve konut araştırması.* Erişim Tarihi: 28 Kasım 2018, http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=15843.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *Hayat Tabloları.* Erişim Tarihi: 10 Aralık 2016, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18522.

Türkiye İstatistik Kurumu (2020). Haber Bülteni. Sayı: 33705, 04 Şubat 2020

USUEP (Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Eylem Planı). Erişim Tarihi: https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/11/20101112-19.htm

Uzun, İ. (2006). Kamusal açık mekânlar: kavram ve tarihe genel bakış. *Ege Mimarlık Dergisi, 4*(59), 14-17.

World Health Organization & The World Bank. (2011). *World report on disability* Switzerland: WHO Press. Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2019. https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/en/.

Yavaş, H. (2002). Özürlülerin kentsel mekanda hareketliliği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitsi FBE, İstanbul.

Yıldız, B. (2003). *Engelliler için dış mekan tasarım özellikleri.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi FBE, Ankara.

Yılmaz, N. ve Diktaş, E. O. (2018, Nisan). Eşitlikçi tasarımın kent merkezlerindeki kamusal alanlara yansımasındaki temel esaslar. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 29* (1), 132-152.

URL 1 (2020). Ankara İlçeleri Nüfusu. Erişim tarihi: 09 12 2020. https://www.nufusu.com/ilceleri/ankara-ilceleri-nufusu

URL 2 (2020). *Declaration on the Rights of Disabled Persons*. Erişim Tarihi: 27 10 2020, https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/res3447.pdf,

URL 3 (2019). Engelli Destek Hizmetleri. Erişim tarihi: 25 Temmuz 2019. http://www.cankaya.bel.tr/pages/222/ENGELLILER-HIZMET-BIRIMI/